

Magyarország-Románia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

Európai Unió

Európai Regionális Fejlesztési Alap

Csengersima

Történelmi és kulturális kalauz
Ghid cultural și istoric
Historical and cultural guide

Csengersima

Jelen kiadvány a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 tárgyú pályázat keretében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága mint vezető partner, valamint a Muzeul Județean Satu Mare mint projektpartner közös együttműködéssével megvalósuló Patrimonium 2 – Cross-border utilisation of joint cultural heritage c. projekt keretében készült.

© Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága
© Jakab Attila & Istvánovits Eszter

Írta: *Jakab Attila – Istvánovits Eszter (Homoki Tamás kiegészítésével)*

Román fordító: *Kocsis Ágnes*

Angol fordító: *Simán Katalin*

A régészeti leletek fotói: *Toldi Zoltán*

ISBN 978-963-7220-77-7

Nyíregyháza, 2011

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok
Igazgatósága

Felelős kiadó: *dr. Bene János* megyei múzeumigazgató

Projektasszisztens: *Istvánovits Eszter*

Cím: 4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 21.

Telefon/fax: + 36-42/315-722

E-mail: jam@jam.nyirbone.hu

Készült 300 példányban, 3,75 ív terjedelemben

Számítógépes tördelés és nyomdai előkészítés: *Szemán Attila*

A nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen

Felelős vezető: *Kapusi József*

JAKAB ATTILA – ISTVÁNOVITS ESZTER

Csengersima. Történelmi és kulturális kalauz

Csengersima Szabolcs-Szatmár-Bereg megye délkeleti részén, 2380 hektáron fekvő község, a 49-es főút mellett, Mátészalkától 40 km-re keletre. Lakóinak száma 2010-ben 669 volt. Nemzetközi határátkelő Románia felé. Határában 120 hektársi területen védett idős tölgy, szil és kőris erdőrészek terülnek el. Régészeti leletekben a terület rendkívül gazdag. A megye egyik legnagyobb volumenű feltárása folyt itt. Árpád-kori – ma református – temploma a legrégebbiek közé tartozik a Szamos völgyében.

Csengersima. Ghid cultural și istoric

Csengersima este situată în sud-estul județului Szabolcs-Szatmár-Bereg, ocupând o suprafață de 2380 de hectare în apropierea drumului principal 49, la 40 de km spre est de Mátészalka. Numărul locuitorilor în anul 2010 fiind de 669 de persoane. Localitatea este punct de trecere de frontieră internațională spre România. În hotarul așezării, pe o suprafață de 120 de hectare, se întinde pădurea seculară protejată, formată din stejari, ulmi și frasini. Zona este foarte bogată în vestigii arheologice, aici desfășurându-se și cercetarea arheologică de cea mai mare anvergură din județ. Biserica reformată a localității datează din perioada arpadiană și este una dintre cele mai vechi edificii de cult de pe Valea Someșului.

Csengersima. Historical and cultural guide

Csengersima village occupies 2380 hectares at national road no. 49, 40 km east of Mátészalka in the south-eastern part of Szabolcs-Szatmár-Bereg county. Its population in 2010 counted 669. It is an international border crossing toward Romania. Protected old forests of oak, elm and ash can be found around it on a territory of 120 hectares. The area is especially rich in archaeological finds. One of the largest excavations of the county was conducted here. The Árpádian period, to date Calvinist church is one of the oldest churches in the Szamos valley.

BEVEZETŐ

Jelen kis kötet az Árpád-kori templomáról híres szatmári kis falu történetét, látnivalóit mutatja be röviden. Célunk nem egy falumonográfia megírása volt – hiszen Balogh Elemér helyi lakos tollából már született a falu történetét feldolgozó mű –, hanem a település értékeinek és történetének rövid bemutatása a nagyközönség számára. Éppen emiatt fokozott figyelmet fordítottunk a település látnivalóinak bősségebbe taglalására, különös tekintettel a régészeti emlékekre és ásatásokra. Amennyiben kis kötetünkkel felkeltettük az érdeklődők figyelmét a helyi látnivalókra, akkor munkánk már nem volt hiábaivaló.

A TELEPÜLÉS ELHELYEZKEDÉSE

Csengersima Szabolcs-Szatmár-Bereg megye délkeleti részén, a Szatmári-síkságon helyezkedik el, melynek 1200 km² kiterjedésű területén további 71 település található. A régió fő folyója a Tisza és a Szamos. Csengersima község Nyíregyházától mintegy 95 km-re fekszik. A falut a 49. számú főúton lehet megközelíteni. Nemrégiben korszerűsített határállomása nagy forgalmat bonyolít le Románia irányába. A legközelebbi nagyobb vasútállomás Csengerben található. Lakossága a népszámlálási adatok szerint:

INTRODUCERE

Volumul de față prezintă pe scurt istoria și punctele de atracție ale acestui sătuc sătmărean, renomit prin biserică sa din perioada arpadiană. Scopul nostru nu a fost elaborarea unei monografii a satului – mai ales pentru că istoricul local Balogh Elemér a redactat deja o lucrare de acest gen – ci prezentarea pe scurt a valorilor și a istoriei localității publicului larg. Tocmai din acest motiv ne întoarcem atenția către prezentarea mai amănunțită ale atracțiilor din Csengersima, în special a săpăturilor și vestigiilor arheologice. Dacă reușim cu acest volum să atragem atenția celor interesați, munca noastră nu fost în zadar.

AŞEZAREA LOCALITĂȚII

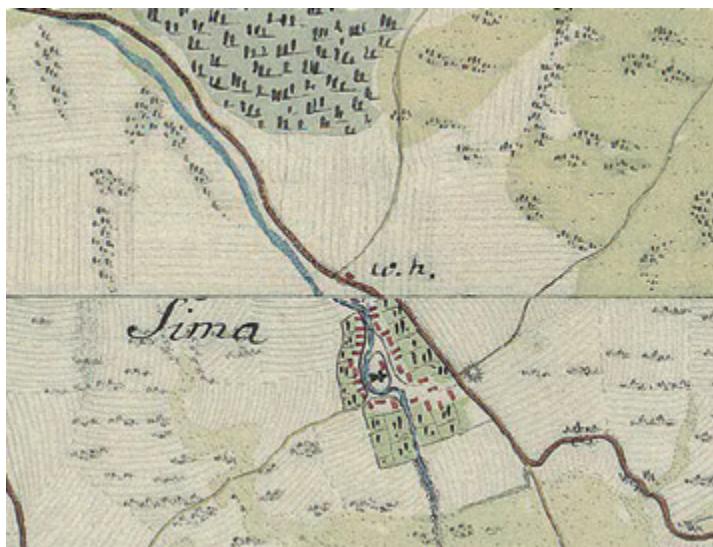
Csengersima este așezată în sud-estul județului Szabolcs-Szatmár-Bereg, pe Câmpia Sătmăreană, unde, pe un teritoriu de 1200 km², mai există 71 de localități. Apele curgătoare cele mai importante din regiune sunt Tisa și Someșul. Localitatea Csengersima se află la 95 km distanță de Nyíregyháza și poate fi accesată pe drumul principal nr. 49. La punctul de trecere a frontierei, renovat de curând, se desfășoară un trafic intens către România. Gara cea mai importantă din zonă se găsește la Csenger. Populația conform datelor din recensăminte a evoluat în felul următor:

INTRODUCTION

This volume shortly describes the history and monuments of the small village of Szatmár famous for its Árpádian period church. We did not intend to write a monograph of the village – it has already been done by Elemér Balogh local inhabitant – only to shortly introduce the treasures and the history of the settlement. Thus we paid special attention to the detailed description of the interesting points of the settlements, especially to the archaeological remains and excavations. If this volume calls the attention of the visitors to the local places of interest we have reached our purpose.

LOCATION OF THE SETTLEMENT

Csengersima is located in the south-eastern part of Szabolcs-Szatmár-Bereg county. It is one of the 72 settlements of the 1200 km² large Szatmár plain. The main rivers of the region are the Tisza and the Szamos. The village of Csengersima lies about 95 km from Nyíregyháza. It can be approached on main road no. 49. Its recently modernised border station works handles a busy traffic in the direction of Romania. The closest large railway station can be found in Csenger. The number of the population was the following according to the census data:

Csengersima az I. katonai felmérésen (1782–1785)
Csengersima pe harta primei ridicări militare (1782–1785)
Csengersima in the 1st military survey (1782–1785)

1870.	948 fő,
1880.	798 fő,
1890.	1031 fő,
1900.	1166 fő,
1910.	1164 fő,
1920.	1150 fő,
1930.	1228 fő,
1941.	1270 fő,
1949.	1362 fő,
1960.	1432 fő,
1970.	1404 fő,
1980.	929 fő,
1990.	782 fő,
2010.	669 fő.

1870.	948 suflete,
1880.	798 suflete,
1890.	1031 suflete,
1900.	1166 suflete,
1910.	1164 suflete,
1920.	1150 suflete,
1930.	1228 suflete,
1941.	1270 suflete,
1949.	1362 suflete,
1960.	1432 suflete,
1970.	1404 suflete,
1980.	929 suflete,
1990.	782 suflete,
2010.	669 suflete.

A FALU TÖRTÉNETE A FORRÁSOK ALAPJÁN

A falu utóneve pusztaszemélynévadással keletkezett: a latin Simeon magyarbecézett változata. A névadás alapján a falu megtételepülése a XII-XIII. századra keltezhető. A Csenger előtagot 1913-tól vette fel véglegesen.

A forrásokban megjelent későn, 1327-ben tűnik fel egy öröklési ügy kapcsán, ekkor még mint Syma. 1331-ben Szárazberki István fiai: László és Mihály, valamint Simai Dezső fiai: Dénes és Mihály kettéosztják Simát. 1336-ban az uralkodó, Károly Róbert a hamis pénzverésért megégett Simai (Szárazberki) László itteni birtokát lefoglalta, és (Szécsényi) Tamás erdélyi vajdának adta. Ez ellen Simai özvegye és fia, valamint testvérei tiltakoztak. Végül 1339-ben megszületett az ügyben a megegyezés. Ennek értelmében egynegyed rész jutott az erdélyi vajdának, a többi rész a három testvérnak. 1341-ben a már felosztott részeket továbbbosztották. Ebből az időből már egy kúriát is említik a faluban. Az osztozkodás még ekkor sem

ISTORIA SATULUI ÎN LUMINA IZVOARELOR

Partea a doua a denumirii localității provine din diminutivul maghiar al numelui Simeon. Pe baza numelui actual, perioada de formare a satului poate fi secolul al XII-lea sau al XIII-lea. Prima parte a denumirii, Csenger, a fost preluată definitiv în anul 1913.

Atestarea documentară a localității survine relativ târziu: abia în anul 1327, într-un document legat de un caz de moștenire, este menționat satul Syma. În 1331, fiul lui Szárazberki István: László și Mihály, împart localitatea Sima cu fiul lui Dezső Simai: Dénes și Mihály. În anul 1336, regele Carol Robert pune sechestrul pe posesiunile lui László (Szárazberki) Simai, care fusese ars pe rug pentru baterea de monede false, și le donează lui Tamás (Szécsényi), voievodul Transilvaniei. Văduva lui Simai, împreună cu fiul și cu frații acestuia, au protestat împotriva hotărârii. În 1339 s-a luat decizia finală în acest caz. Astfel, un sfert din proprietate a rămas în posesia voievodului Transilvaniei, iar 3 sferturi au revenit celor trei frați.

1870.	948 individuals,	1941.	1270 individuals,
1880.	798 individuals,	1949.	1362 individuals,
1890.	1031 individuals,	1960.	1432 individuals,
1900.	1166 individuals,	1970.	1404 individuals,
1910.	1164 individuals,	1980.	929 individuals,
1920.	1150 individuals,	1990.	782 individuals,
1930.	1228 individuals,	2010.	669 individuals.

HISTORY OF THE VILLAGE ACCORDING TO THE SOURCES

The second part of the name of the village came from a personal name: it is the Hungarian diminutive form of the Latin Simeon. According to the name, the village was established in the 12th–13th centuries. It finally adopted the Csenger part of the name in 1913.

It appeared in the sources fairly late, in 1327, in relation to an inheritance affair. At that time it was called *Syma*. In 1331, István Szárazbereki's sons László and Mihály and Dezső Simai's sons Dénes and Mihály divided Sima into two parts. In 1336 King Róbert Károly confiscated László Simai's (Szárazbereki) local estate after he had been burned for illegal minting and gave it to Tamás (Szécsényi) Voivode of Transylvania. Simai's widow, son and brothers protested against it. Finally they arrived at an agreement in 1339. Accordingly, a quarter was given

Csengersima a II. katonai felmérésen (1806–1869)
Csengersima pe harta celei de a doua ridicări militare
(1806–1869)

Csengersima in the 2nd military survey (1806–1869)

zárult le: a következő évtizedek forrásaiban több ízben olvashatunk az ügylet részleteiről. Ekkor tűntek fel a Mikolai család tagjai, akik egészen a XIX. század közepéig a település legnagyobb birtokosai maradtak. Birtokaikat 1406-ban elvették tőlük, de sikerült visszaszerezniük, s 1500-ban a Bátoriakkal szemben is megvédték azokat. 1563-ban nova donatiót – „új adományt” – kapott rá Mikolai Zsigmond és Miklós. I. Lipót is megerősítette őket birtokaikban.

A XVIII. században birtokot szerezett a faluban a Korda, a Szodoray, a Gáspár, a Mándy és a Szirmay család. A XIX. század közepe után a Korda család lett a legnagyobb birtokos.

Simáról Szirmay Antal a XIX. század elején a következőket írta: „*Sima* falú, a’ határja nem nagy, de jó, szántó földgyei, és kaszáló réttypi, fekete földgye bőven terem őszi, tavaszi veteményt, közepibe vagyon egy mély tó, melly halakkal bővelkedik. Van erdeje is, de tsak tüzelésre alkalmatos. Lakossai Reformáta vallást tartó magyarok, kő Templomok éppen a’ tó parton, földes Urai: Mikolay, Korda, Szodoray, Gáspár, Mándy, és Szirmay Nemesek.”

Fényes Elek 1851-ben ezt írta a faluról: „*Sima, magyar falu, Szathmár vgyében, közel Péchez: 10 romai, 7 g. kath.; 241 ref., és 3 zsidó lak., ref. Anyatemplommal. Határa kicsiny, de mindenben termékeny, erdeje és halastava is van. F.u. Korda, Mándy, Szodonay, Szirmai nemesek, stb.*”

În anul 1341 părțile au fost și ele împărțite. Din această perioadă avem deja date despre existența unei curii nobiliare în localitate. Partajarea nu s-a încheiat nici cu această ocazie, însă în documentele din deceniile următoare nu mai găsim informații privind acest caz. În această perioadă, membrii familiei Mikolai au devenit cei mai importanți moșieri ai localității, păstrându-și acest statut până la mijlocul secolului al XIX-lea. Posesiunile familiei au fost confiscate în 1406, dar aceștia au reușit să le redobândească și le-au păstrat inclusiv în anul 1500, împotriva familiei Báthori. Zsigmond Mikolai și Miklós au obținut titlul de *noua donație* pentru moșie în 1563. Leopold I le întărește dreptul de proprietate.

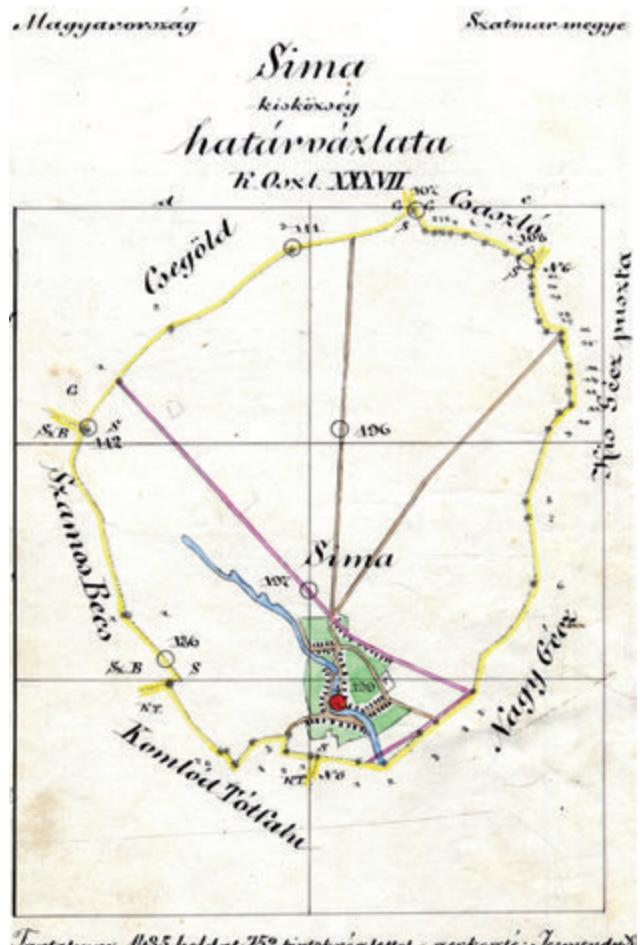
Pe parcursul secolului al XVIII-lea au dobândit moșii în sat familiile Korda, Szodoray, Gáspár, Mándy și Szirmay. În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cel mai mare moșier al localității a devenit familia Korda.

Szirmai Antal scria despre Sima la începutul secolului al XIX-lea: “Hotarul satului Sima nu este prea mare, dar are pământ arabil bun, fânețe bune, iar pământul negru de aici aduce recolte bogate de cereale semănate toamna sau primăvara. La mijloc are un lac adânc, care este bogat în pește. Are și pădure, care este bună doar pentru lemne de foc. Locuitorii sunt maghiari reformați, biserică lor de piatră se află chiar pe malul lacului, iar moșierii din localitate sunt nobilii: Mikolay, Korda, Szodoray, Gáspár, Mándy, și Szirmay.

to the Voivode of Transylvania and three quarters were left to the three brothers and sisters. In 1341 the already divided territories were further divided. A mansion was already mentioned at that time in the village. The dividing did not end: the sources often mention the details of the affair during the following decades. The members of the Mikolai family, who remained the largest landowners of the settlement until the middle of the 19th century, also appeared at that time. The estates were seized from the family in 1406 but they retrieved them and defended them even against the Bátoris in 1500. Zsigmond and Miklós got nova donatio – “new donation” – on the lands in 1563 and Leopold I confirmed their possession.

The Korda, Szodoray, Gáspár, Mány and Szirmay families had estates in the village in the 18th century. The Korda family became the largest landowners after the middle of the 19th century.

Antal Szirmay wrote the followings about Sima in the early 19th century: “Sima is a village, its fields are not large but good, abundant autumn and spring crops grow in the black soil of the ploughed fields, the meadows, there is a deep pond in the centre with much fish. It also has forests but it is only good for heating. The inhabitants are Calvinist Hungarians, their stone church stands on the bank of the pond, their landlords are esquires Mikolay, Korda, Szodoray, Gáspár, Mány and Szirmay.”

Tartalmaz 1135 holdat, 752 kirtokrónetet. - szerkörte: Fejér Gyula

Csengersima határa 1893-ban
Hotarul localității Csengersima în 1893
The border of Csengersima in 1893

CSENGERSIMA KÖZÉPKORI TEMPLOMA

A település legrégebb, s egyben legismertebb ma is álló emléke az impozáns megjelenésű középkori templom. A templomot alig több mint egy évtizeddel ezelőtt kutatta meg Juan Cabello régész, s ennek eredményeként ma már meglehetős pontossággal ismerjük építéstörténetét.

A kutatás eredményeit a következőkben összegzhetjük. A templom mai alakját két fő építési periódus során nyerte el. Az első periódusban egy kisméretű, közel négyzet alaprajzú, síkmennyezetes hajót építettek fel, melyhez kelet felől egy boltozattal fedett, félköríves szentély csatlakozott. A hajó hossza valamivel több, mint 4 m, szélessége a szentély és a hajó találkozásánál – a diadalívénél – 4,5 m, a hajó nyugati végén alig több mint 5 m volt. A hajó magassága 5,3–5,5 m lehetett, míg a szentélyé 4,8 m volt. A szentély keleti felében két tölcsérbélletes ablak, míg a hajó déli falán két vagy három hasonló kialakítású ablak szolgálhatta az épület megvilágítását. A bejárat a templom nyugati oldalán lehetett. A szentély északi és déli oldalán egy-egy csúcsíves fülkét alakítottak ki. minden bizonnyal a szentélyben állt az oltár. Padlója döngölt agyag lehetett, s belséjét fehérre meszelték ki, hasonlóképpen kell elképzelni a homlokzatait is. Ennek a templomnak a felépítését a XII. század végére – a XIII. század elejére helyzete a templom kutatója, de újabban felmerült a XIII. század közepére

Fényes Elek nota la rândul său în 1851: "Sima este un sat maghiar din comitatul Sătmar, aproape de Péch: are 10 locuitori romano-catolici, 7 greco-catolici, 241 reformati și 3 evrei, biserică reformată. Hotarul localității este mic, dar foarte roditor, are pădure și heleșteu. Moșierii sunt nobili: Korda, Mány, Szodónay, Szirmai etc."

BISERICA MEDIEVALĂ DIN CSENGERSIMA

Monumentul arhitectural cel mai vechi din localitate este impozanta biserică medievală. Clădirea edificiului de cult a fost cercetată nu de mult de către arheologul Juan Cabello, astfel că beneficiem de date precise privind istoricul construcției.

În continuare prezentăm rezultatele cercetării. Biserică și-a dobândit aspectul actual în urma celor două etape principale de construire. În prima fază a fost ridicată o navă de mici dimensiuni, aproape rectangulară, cu tavan drept, de care a fost atașată în partea estică o absidă boltită, semicirculară. Lungimea navei era de 4 m, lățimea la întâlnirea navei cu absida – la arcul de triumf – era 4,5 m, iar cea din capătul vestic al navei măsura puțin peste 5 m. Înălțimea navei era de aproximativ 5,3–5,5 m, iar cea a absidei de 4,8 m. În partea estică a absidei au fost deschise două ferestre în retragere, iar în partea sudică a navei două sau trei ferestre asemănătoare permitteau pătrunderea luminii în biserică. Probabil că intrarea a fost

Elek Fényes wrote about the village in 1851: "Sima is a Hungarian village in Szathmár county, close to Péc: 10 Roman, 7 Greek Catholic, 241 Calvinist and 3 Jewish inhabitants; Calvinist mother church. The fields are small but fertile, it also has a forest and a fishpond. Landowners: esquires Korda, Mándy, Szodonay, Szirmai, etc."

MEDIEVAL CHURCH OF CSENGERSIMA

The oldest and best known monument of the settlement is the stately medieval church. Juan Cabello archaeologist investigated the church about a decade ago and in result its history became fairly clear.

The results of the investigation can be summed up in the followings. The church got its present shape in result of two main construction periods. A small, approximately quadrangular nave with a flat ceiling was raised to which a semicircular, vaulted shrine was attached in the east. The nave was somewhat longer than 4 m, its width measured 4.5 m at the meeting of the shrine and the nave (at the arch) and somewhat more than 5 m at the western end of the nave. The nave could be 5.4–5.5 m, the shrine 4.8 m high. Two windows with graded arches opened in the eastern part of the shrine and two or three similar ones lighted the building in the southern wall of the nave. The entrance could be on the western side of

*A református templom délnyugat felől
Biserica reformată din spre sud-vest
Calvinist church from the southwest*

- második felére való keltezés lehetősége is. Építetője minden bizonnal a település ekkori életében fontos szerepet játszó Simai-Szárazberki-Mikolai – egymás-sal is rokonságban álló – családjai lehetettek.

Az újabb átalakítások jelentősen megváltoztatták ennek a korai templomnak a képét, s ezzel nagy vonalakban kialakították a ma is látható épületet. A XIV. században teljes mértékben elbontották a hajó nyugati, s részlegesen az északi és déli falát. A megmaradt részhez egy 9,4 m hosszú és 6,7 m széles, síkmennyezettel fedett, délkeleti sarkán támpillérel megerősített hajót építettek. A szentély és a hajó között egy csúcsíves diadalívet alakítottak ki. A hajó északkeleti sarkához – a korábbi hajó falait áttörve – egy rézsűs kávájú ajtóval ellátott sekrestyét létesítettek. A hajó nyugati végén egy lépcsőzetes bélletű, csúcsíves lezárású kapuzatot alakítottak ki. A szentély déli falába egy idomtéglából falazott, kettős papi ülöfölkét helyeztek el, míg az északi oldalon egy újabb szentségtartó fülkét építettek. A korábbi járósztintet a hajóban lesüllyeszítették, míg az a szentélyben egy lépcsőnyivel magasabban helyezkedett el. A templom kívül-belül kivakolták, majd fehérre lemeszelték.

A templom építéstörténetét tehát a régészeti módszereivel sikerült tisztázni, s erre bizony szükség is volt, hiszen a templom középkori történetéről semmilyen adat nem maradt fenn. Az első írott forrás 1696 körülről származik, amikor is arról értesülünk,

amplasată pe latura vestică a clădirii. Pe latura nordică și sudică a absidei a fost deschisă câte o nișă. Altarul era aşezat cu siguranță în sanctuar. Podeaua putea fi formată din lut bătătorit, iar pereții erau zugrăviți în alb. Similar trebuie să ne închipuim și frontonul clădirii. Construcția acestei biserici a fost datată de către cercetător la sfârșitul secolului al XII-lea sau la începutul secolului al XIII-lea, dar mai nou s-a pus problema datării pe la mijlocul sau în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Constructorii bisericii au fost mai mult ca sigur familiile nobile Simai-Szárazberki-Mikolai, care au jucat un rol important în acea perioadă în viața satului și, mai mult, erau înrudite.

Modificările ulterioare au schimbat profund aspectul bisericii descrise anterior și au dat în linii mari forma clădirii de astăzi. În secolul al XIV-lea a fost demolat complet peretele din partea vestică a navei și parțial pereții de nord și de sud. Zidul rămas a fost inclus în navă de 9,4 m lungime și 6,7 m lățime cu tavan plat, întărิตă de un contrafort în colțul sud-estic. Între navă și absidă a fost ridicat un arc de triumf ogival. În colțul nord-estic al navei – spărgându-se vechii pereți – a fost adăugată o sacristie care avea o ușă cu ancadrament înclinat. În capătul vestic al navei a fost deschisă o poartă cu retragere în trepte și cu închidere ogivală. În peretele sudic a fost amplasată o sedilie dublă, zidită din cărămidă fasonată dublă, iar pe latura nordică a fost deschis un nou tabernacol. Podeaua navei a fost adâncită, iar cea din absidă a fost

the church. Each an niche was cut into the northern and the southern walls of the shrine. The altar most probably stood in the shrine. It probably had a rammed clay floor, its interior was whitewashed just like the facades. The archaeologist dated the construction of this church to the early 13th century, although lately the dating was shifted to the middle and second half of the same century. It was most probably ordered by the Simai-Szárazberki-Mikolai families, who played an important role in the life of the settlement and maintained kinship relations with each other.

Later reconstructions significantly changed the outlook of the old church and led to the actual appearance. In the 14th century, the entire western and partly the northern and southern walls of the church were pulled down. A 9.4 m long and 6.7 m wide nave of a flat ceiling and with a buttress on the south-eastern corner was annexed to the remaining walls. An ogival arch was built between the shrine and the nave. The walls of the earlier nave were broken through and a sacristy with a bevelled door jamb was built to the north-eastern corner. An ogival gate of graded arches was opened in the western end of the nave. A double sitting niche was built from shaped bricks in the northern wall of the shrine, while another sacristy niche was cut into the northern wall. The former floor level was sunk in the nave, while the floor of the shrine was one step higher. The church

A templombelső a karzat felől
Interiorul bisericii dinspre cor
Church interior from the gallery

Ülőfulkék a református templom szentélyében
Sedilii în sanctuarul bisericii reformate
Niches in the shrine of the Calvinist church

hogy az a kálvinistáké. Későbbi történetét a Historia Domusban szerelő adatok alapján Buday Károly lelkész dolgozta fel az 1930-as években. Ebből kiderül, hogy a falu az 1703-ban kezdődött felkelés – a Rákóczi-szabadságharc –, valamint az 1709-es pestisjár-vány következtében elnéptelenedett. Ennek következtében egyháza a közeli (Nagy)Géc filiája lett egészen 1729-ig. 1717-ben a tatárok felgyújtották a templomot, mely ezután több mint egy évtizedig romosan állt. Ekkor – 1729-ben vagy 1730-ban – a község új birtokosai, Tunyogi Korda Mihály és felesége, Bayi Erzsébet elkezdték az épület felújítását, ami 1734-ben fejeződhetett be. Az ekkor történt átalakítások közül a sekrestye elbontását, ajtajának befalazását kell megemlítenünk, illetve egy új ablak kialakítását. Statikai okokból az északi falon egy támpillért alakítottak ki, valamint további két, átlós támpillért építettek a hajó nyugati sarkaihoz.

1761-ben elkészült a hajó kazettás mennyezete, valamint ugyanekkor emelték a nyugati bejárat elő a ma is látható porticust. A 8x7 darabból álló festett famenneyzet tábláit 1959-ben leszedték, majd 1973-ban visszahelyezték. A figurális és ornamentális díszítésű fatáblák a gyügyei templom hasonló képeivel mutatnak rokonságot. Talán ekkoriban készülhetett a berendezés egy része is. 1797-ben újrazsindelyezték a tetőt, 1799-ben pedig elkészült a szószékkorona. 1861-ben a karzatot tovább bővítették észak felé, s talán ekkor festhették át kékre. 1872-ben új szószéket csináltattak.

ridicată cu înălțimea unei trepte. Biserica a fost tencuită în exterior și în interior, iar apoi a fost zugrăvită în alb.

Istoria construcției bisericii a fost elucidată cu ajutorul arheologiei, care a substituit lipsa izvoarelor documentare medievale privind edificiul de cult. Primul izvor scris referitor la biserică datează din 1696 și atestă apartenența sa la cultului calvin în această perioadă. Datele mai recente au fost prelucrate în anii 1930 de către preotul Buday Károly, în Historia Domus. Din aceste note aflăm că satul a fost depopulat în 1703 – la izbucnirea răscoalei lui Rákóczi - și în 1709, din cauza unei epidemii de ciumă. Din acest motiv, până în 1729 biserică satului a funcționat ca filie a parohiei din apropiata (Nagy)Géc. În 1717 tătarii au incendiat biserică, care a stat aproape un deceniu în ruine. În 1729 sau 1730 noii moșieri, Tunyogi Korda Mihály și soția sa, Bayi Erzsébet, au început renovarea bisericii, care a fost finalizată în 1734. Între modificările realizate cu acestă ocazie trebuie să remarcăm zidirea intrării, demolarea sacristiei și deschiderea unei noi ferestre. Din motive statice a fost ridicat un contrafort lângă peretele nordic al clădirii și încă două contraforturi diagonale pe colțurile de vest ale navei.

În anul 1761 a fost finalizat tavanul casetat al navei. Tot în această perioadă a fost ridicat și porticul vizibil și astăzi în fața intrării de vest. Cele 8x7 casete ale tavanului au fost dezasamblate în 1956, iar în anul 1973 au fost aşezate la loc. Motivistica figurativă și

was plastered and whitewashed both inside and outside.

Thus the construction history of the church could be clarified with the help of archaeology, which was badly needed since no data have been preserved about the medieval history of the church. The first written source came from 1696 which informs us that it belonged to the Calvinists. Károly Buday priest elaborated the later data according to the Historia Domus in the 1930's. We can learn that the village got depopulated in result of the uprising that started in 1703 (Rákóczi's war of liberation) and the following plague epidemic in 1709. So the church became a branch of the nearby (Nagy)Géc until 1729. In 1717 the Mongols set the church on fire and for decades it stood in ruins. In 1729 or 1730, the new landowners of the village, Mihály Tunyogi Korda and his wife Erzsébet Bayi started the reconstruction of the building, which was accomplished in 1734. The demolition of the sacristy and the walling up of its door, and also the opening of a new window can be mentioned from among the changes made at that time. Due to static reasons, a buttress was added to the northern wall and two more diagonal buttresses were built against the western corners of the church.

The panel ceiling of the nave was finished in 1761, and the portico that can be seen even to date was built in front of the western entrance at the same time. The painted panels of the wooden ceiling composed of

*Az elbontott sekrestye egykori bejárata
Fosta intrare în sacristia demolată
Former entrance of the pulled down sacristy*

*A református templom bejárata
Intrarea bisericii reformate
Entrance of the Calvinist church*

Festett szószékkorona

Coroana pictată a amvonului

Painted canopy

1891-ben repedéseket észleltek a diadalíven. Ennek következtében 1893-ban bezártatták a templomot, s elrendelték a hibák kijavítását. A felújítás során sajnálatos módon sok középkori részletet megsemmisítettek. Így többek között elbontották a szentély még meglévő boltozatát, a diadalívet, a hajó déli falán lévő eredeti ablakok helyett kialakították a ma is látható – az eredetinél nagyobb – ablaknyílásokat. Befalazták a szentély déli oldalán elhelyezkedő ablakot, csakúgy, mint az itt található ülöfülkéket is. S végül, de nem utolsósorban a bélletes kapu helyén egy, a korábbinál jóval jellegtelenebb bejáratot alakítottak ki.

Az újabb felújítás során a szakemberek igyekeztek az eredetihez minél közelebb álló állapotot bemutatni,

A szószékkorona alulnézetből

Coroana amvonului

Canopy from below

ornamentală a casetelor este asemănătoare cu cea din biserică din Gügye. Este posibil ca și o parte a mobilierului să fi fost confectionată în această perioadă. În 1797 a fost schimbată sindrila acoperișului, iar în 1788 a fost finalizată coroana amvonului. În 1861 corul a fost lărgit spre nord, și poate tot atunci a fost vopsit în albastru. În 1872 în biserică a fost aşezat un nou amvon.

În 1891 au început să apară fisuri pe arcul de triumf. Din acest motiv, biserică a fost închisă în 1893, demărându-se lucrările de reparații. Din păcate, cu ocazia renovărilor au fost distruse mai multe detaliu medievale. Între altele, a fost demolată bolta absidei și arcul de triumf, iar ferestrele originale de pe latura

A református templom karzata a szentély felől
Corul bisericii reformate din spre sanctuar
Gallery of the Calvinist church from the shrine

8 x 7 units were taken off in 1959 and replaced in 1973. The figural and ornamental decoration of the panels is similar to the pictures of the Gyügye church. Perhaps a part of the furniture was made at the same time. New shingles were placed on the roof in 1797 and the canopy of the pulpit was finished in 1799. The gallery was enlarged toward north and was painted blue in 1861. A new pulpit was made in 1872.

Cracks were observed in the arch in 1891. In 1893, the church was closed and the repair of the faults was ordered. Regrettably, many medieval elements were destroyed during the renovation. The dome of the shrine and the arch were pulled down, the original windows in the southern wall of the nave

A református templom festett fakazettás
mennyezetének részlete
Fragment din tavanul casetat pictat al bisericii reformate
Detail of the painted wooden panel ceiling
of the Calvinist church

ami a korábbi bontások miatt néhol csak jelzésszerű lehetett. A kívül-belül megújult templom teljes felújtása 2000-ben fejeződött be.

A templom felszereléséről tájékoztatást ad az 1808–1809-ben felvett református egyházlátogatási jegyzőkönyv. Ebben több olyan tárgyat is felsorolnak, melyek ma már nincsenek meg. Ezek közül meg kell említenünk egy harangot, mely a leírás szerint 80 fontos, és a következő felirat látható rajta: N.A.R.I.V.F., s állítólag az 1616-os évszám volt olvasható. A templom mellett lévő új haranglábat 1982-ben emelték. Ebben függ az 1970-es árvíz után Nagygécből áthozott harang, melynek felső részén a következő felirat olvasható: „ÖNTÖTTE PAP ANTAL SZATMÁRON 1870.”

Az alján pedig a következőt olvashatjuk:

„ÖNTETTE A NAGY GÉCI REF EGyhÁZ A SAJÁT KÖLTSÉGÉN 444 sz.” A meglévő másik két harang felirata: „IN HONOREM S.S. TRINITATIS ECCLE REFTA SIMAIENSIS 1826”, valamint „VAS- ÉS FÉMÖNTÖDE PETERNELL ÉS KULHANEK 1928”.

Legkorábbi ismert lelkészéről – Mezei Istvánról – 1690-ből származik adat. További ismert papjait Kiss Kálmán és Balog Elemér mutatta be hivatalozott munkáikban.

FELTÁRÁSOK CSENGERSIMA TERÜLETÉN

Csengersima területén, illetve határában ez idáig – a templom kutatását nem számítva – két helyen

sudică a navei au fost schimbată cu cele de azi, cu deschizătura mai mare. A fost zidită fereastra de pe peretele sudic al absidei, la fel și nișele sediliilor. În sfârșit, ancadramentul în retragere al intrării a fost schimbat cu unul nesemnificativ din punct de vedere stilistic.

Cu ocazia noilor renovări, specialiștii au încercat să readucă biserică cât se poate de aproape de starea ei originală, care, din cauza distrugerilor din trecut, putea fi de multe ori doar semnalată. Renovarea interioară și exterioară a bisericii a fost finalizată în anul 2000.

Despre mobilierul din biserică avem informații din protocoalele vizitațiilor ecclaziastice din anii 1808–1809. În protocol au fost enumerate mai multe obiecte de cult, care azi nu se mai regăsesc în inventarul bisericii. Trebuie să amintim existența unui clopot care, conform descrierii, cântărea 80 de livre și avea inscripția: N.A.R.I.V.F., precum și anul 1616. Clopotnița de lângă biserică a fost ridicată în 1982. Aici se află clopotul adus din Nagygéc după inundația din 1970, pe care găsim inscripția următoare: „ÖNTÖTTE PAP ANTAL SZATMÁRON 1870.” (A fost turnat de Antal Pap în Satu Mare 1870). În partea de jos a clopotului scrie: „ÖNTETTE A NAGY GÉCI REF EGyhÁZ A SAJÁT KÖLTSÉGÉN 444 sz.” (A fost turnat de biserica ref. din Nagy Géc pe propria cheltuială 444 sz.). Inscriptia de pe celelalte două clopote: „IN HONOREM S.S. TRINITATIS ECCLE REFTA SIMAIENSIS 1826” și „VAS- ÉS FÉMÖNTÖDE PETERNELL

were replaced with the larger ones that can be seen to date. The window on the southern side of the shrine was walled up just like the sitting niches. And finally, a less characteristic entrance was built to replace the graded arches of the old gate.

During the recent reconstruction, the specialists intended to restore an appearance closer to the original one, which sometimes could only be indicated where the original elements had been removed. The complete reconstruction of the church was finished in 2000.

The Calvinist church visitation report from 1808–1809 informs us about the furniture. Many of the listed objects have been lost. We can mention an 80 pounds heavy bell with the inscription N.A.R.I.V.F. and the date 1616. The new belfry was built beside the church in 1982. A bell transported here from Nagygéc after the flood in 1970 hangs in it. The following inscription can be read on its upper part: „ÖNTÖTTE PAP ANTAL SZATMÁRON 1870.” [Founded by Antal Papp in Szatmár 1870]. The inscription „ÖNTETTE A NAGY GÉCI REF EGyhÁZ A SAJÁT KÖLTSÉGÉN 444 sz.” [The Calvinist church of Nagy Gécz had it founded on its own expenses 444 sz.] runs on the lower part. The inscriptions of the two other bells are: „IN HONOREM S.S. TRINITATIS ECCLE REFTA SIMAIENSIS 1826”, and „VAS- ÉS FÉMÖNTÖDE PETERNELL ÉS KULHANEK 1928” [Iron and metal foundry Peternell and Kulhanek 1928].

*A bejáratú ajtó kívülről
Ușa de intrare din exterior
Entrance gate from outside*

*A templom közelében álló harangláb
Clopotnița din apropierea bisericii
Belfry next to the church*

történt ásatás. Az egyik a jelenleg is használatban lévő temető (Csengersima-Temető), a másik a határallo-más területe (Csengersima-Határállomás).

1998 nyarán Fábián László, a Csengeri Múzeum vezetője bejelentette a nyíregyházi Jósa András Múzeumban, hogy a temető területén honfoglalás kori tárgyak kerültek elő. Másnap a nyíregyházi múzeumból a helyszínre utazott Németh Péter régész, múzeumigazgató, Istvánovits Eszter, Almássy Kata-lin régészkek, valamint Bocz Péter régésztechnikus. Mint a helyszínen kiderült, a temető déli felén lévő mesterséges halom (kurgán) aljából, illetve környékéről időnként földet hordtak el a helybeliek, hogy a még gondozott sírok egy részét feltöltsék föddel. Ez történt ebben az esetben is, s ennek során került elő a honfoglalás kori kengyel és zabla, amelyeket véletlenül vett észre egy kőfaragó mester. Felismerve jelentőségüket ő értesítette a Csengeri Múzeum igaz-gatóját.

A leletek előkerülési helyén kis felületre kiterjedő kutatás folyt. Ennek során sikerült azonosítani azt a honfoglalás kori sírt, amelyből a tárgyak elkerültek. A dombon és környékén még a XX. század elején is temetkeztek, így nem meglepő, hogy a honfoglalás kori leleteket csak részlegesen lehetett feltárnai, mivel azokat egy későbbi sír részben megsemmisítette. A honfoglalás korából kevés embercsont, néhány vastö-redék, vaspánt (talán a tegezhez tartozhattak?) került elő. További kutatásra ekkor nem volt lehetőség.

ÉS KULHANEK 1928" (*Turnătoria de Fier și Metale Peternell și Kulhanek 1928*).

Primul preot despre care avem date scrise a fost István Mezei, numele lui fiind menționat într-un document din anul 1690. Alți preoți cunoscuți sunt prezentați în lucrarea autorilor Kálmán Kiss și Elemér Balog.

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE PE TERITORIUL LOCALITĂȚII CSENGERSIMA

Pe teritoriul, sau mai precis în hotarul localității Csengersima, în afara cercetărilor făcute la biserică, au fost efectuate săpături arheologice în două locuri. Unul dintre ele este cimitirul actual (Csengersima-Temető), iar celălalt se află în punctul de trecere a frontierei (Csengersima-Határállomás).

În vara anului 1998, László Fábián, directorul muzeului din Csenger a semnalat la Muzeul Jósa András din Nyíregyháza descoperirea unor obiecte datând din perioada descălecătului maghiarilor în cimitirul din Csengersima. În ziua următoare, s-a deplasat la fața locului directorul muzeului, arheolog Németh Péter împreună cu două colegi de breaslă: Eszter Istvánovits și Katalin Almássy, precum și tehnicianul arheolog Bocz Péter. La fața locului s-a dovedit că localnicii aveau obiceiul să extragă pământ din cele două tumuluri (kurgane) artificiale din partea sudică a cimitirului, în scopul umplerii mormintelor îngrijite.

The first information of its priest, István Mezei, came from 1690. Kálmán Kiss and Elemér Balog inform us about the priests of the following periods in their above cited work.

EXCAVATIONS ON THE TERRITORY OF CSENGERSIMA

Disregarding the investigation of the church, excavations were conducted at two sites in the region of Csengersima. One is the cemetery (Csengersima-Temető), the other one is the territory of the border crossing (Csentgersima-Határállomás).

In summer 1998, László Fábián curator of the Csenger Museum reported to the Jósa András Museum in Nyíregyháza that objects from the Conquest Period had been found on the territory of the cemetery. Next day Péter Németh archaeologist and museum director, Eszter Istvánovits, Katalin Almássy archaeologists and Péter Bocz archaeological technician for the museum of Nyíregyháza travelled to the site. As it turned out, local people transported earth from the bottom and the surroundings of an artificial mound in the southern part of the cemetery in order to fill up a few well-kept graves. This time, a stirrup and a bit were turned up. A stone carver accidentally noticed them,

A temetődomb előtte az urnafallal
Dealul cimitirului în față cu peretele urnelor
Cemetery mound with the urn wall in front of it

Bár a leletek első pillantásra talán nem tűnnek jelentősnek, de ezek értékeléséhez tudnunk kell, Szatmár megyéből – beleértve a romániai szatmári területeket is – a fentebb bemutatott síron kívül, mindössze két honfoglalás kori lelőhely ismert, az egyik Csengeren került elő. Érdekes, hogy az is – a ma már nem használt – temető területéről került elő sírásás közben. A másik a ma már Bihar megyéhez tartozó Gáloşpetriből (Galoşpetreu) területén fekszik.

Az újabb kutatásra 2009 nyarán került sor. A temető jelenleg használt északi fele lassan betelik, a 100 évvvel ezelőtt felhagyott déli részt lassan birtokba vette az erdő. Erre való tekintettel merült fel az a gondolat, hogy a déli területet kitakarítva, újból temetőként használják ezt az oldalt. Ennek kapcsán az is felvetődött, hogy a terület közepén álló dombot – az ott lévő, ma már nem gondozott sírok exhumálása után – elhordják és elegyengetik. Az 1998-ban előkerült leletek alapján a terület nyilvántartott lelőhelyként szerepelt, így a dombot érintő munkálatok előtt szükségessé vált annak megkutatása. Előbb az 1998-ban előkerült sír környékét kutattuk meg, de újabb honfoglalás kori lelet nem került elő, ahogyan a ravatalozó mögötti területen megásott árokban sem. Végül sor került a déli oldali domb tetejének megkutatására. A mai felszín alatt közel 2 m mélységben nagy területen szétszóródott hamut, faszenet, emberi hamvakat, cserepeket találtunk. A terület kézi erővel történő kitisztítása, illetve a leletek kibontása után már értelmezni tudtuk

Aşa s-a întâmplat și de data acesta, ieșind la iveală o scăriță și o zăbală din perioada descălecaturii. Obiectele au fost observate întâmplător de un maistru pietrar care, dându-și seama de importanța lor, a anunțat directorul Muzeului din Csenger.

La locul descoperirii, pe o arie restrânsă, a fost efectuată o cercetare arheologică. Astfel a fost descoperit mormântul din perioada descălecaturii, locul de proveniență al obiectelor. Dealul și terenul din zonă au fost utilizate ca cimitir inclusiv la începutul secolului al XX-lea. Astfel, nu este de mirare că materialele datează din perioada descălecaturii au putut fi identificate doar parțial, deoarece de multe ori au fost distruse cu ocazia pregăririi unui nou mormânt. Din perioada descălecaturii au fost identificate puține oase umane, câteva fragmente de fier, o bantă de fier (poate de la o tolbă?). Continuarea cercetării nu a fost posibilă.

Materialele descoperite nu par deosebit de importante la prima vedere, dar pentru punerea lor în valoare trebuie să stim că în județul Sătmar, inclusiv părțile de pe teritoriul României, în afara acestui sit sunt cunoscute două situri de pe teritoriul orașului Csenger, din apropiere. Este foarte interesant că și acela a fost găsit într-un cimitir, cu ocazia săpării unui mormânt nou. Celălalt se află la Galoşpetreu care aparține azi județului Bihor.

Noile cercetări au avut loc în vara anului 2009. Partea nordică a cimitirului, folosită astăzi, devinea

recognised their significance and reported them to the curator of the Csenger Museum.

The excavation extended on a small surface. The Conquest Period grave from which the objects had come was identified. The mound and its surroundings were used as a burial place even in the early 20th century so the Conquest Period finds could not completely be unearthed: they had partly been destroyed by a later grave. A few human bones, a few iron fragments, an iron band (perhaps from the quiver?) were uncovered. There was no opportunity for further investigations.

The finds do not seem significant at the first glance. To evaluate them in their true value, we have to know that there is only two other sites from the Conquest Period in Szatmár county including the Romanian territories of Szatmár: one of them was found in the nearby Csenger. It is also interesting that this grave was also found in an already closed cemetery during the digging of a grave. The other site is known from Galoşpetreu.

The next investigation was conducted in the summer of 2009. The actually used northern part of the cemetery is nearly completely full and the forest has re-conquered the southern part, which was left off a hundred years ago. The idea emerged that this southern area could be cleared and used again as a cemetery and the mound in the centre of the territory could be removed after the exhumation of the

*Honfoglalás kori kengyel és zábla a temető területéről
Scăriță și zăbală din perioada descalecatului
de pe teritoriul cimitirului
Conquest Period stirrup and bit from the cemetery*

a jelenségeket. A szelvény falainak nyesése után egyértelművé vált, hogy itt valóban egy mesterséges halommal (kurgánnal) állunk szemben, amelyiket az egykor itt eltemetett – elhamvasztott – előkelő sírja fölé emeltek.

A hamvakat az eredeti járószinten, illetve két kisebb gödörben helyezték el. Az elhunyt harcos rangját jelzik a tűzben megégett sodronying darabjai, az aranylemezekkel borított vaslemezdarabkák, valamint a nagymennyiségű – jórészt meghatározhatatlan funkciójú – bronztárgy töredéke. A fémleletek között volt egy összeolvadt ezüstedény is. A maradványok jelzik, hogy a halotti máglya igen magas hőfoton izzott. Túlvilági útravalóul szolgáltak azok a részben hőlyagosra égett, különböző formájú agyagedények, amelyeknek cserepeit a feltárt területen szétszórva találtuk meg. Közülük kiemelkedik egy domborműves díszítésű római tál, melynek töredékeit a restaurálás során sikerült összeilleszteni, s ez arra utal, hogy az edény egykor épen kerültek a máglyára. Az eredetileg élénkvörös, ám az égéstől esetünkben feketévé vált edényen megjelenik Hercules, mellette férfialak, lovás figura, egy futó alak. A tálban található mesterjegy alapján tudjuk, hogy egy Cinnamus nevű mester készítette Gallia (a mai Franciaország) területén Kr.u. 140 és 180 között. Római kereskedők hozták el a távoli vidékről a Szatmári-síkságra a környékünkön ritka leletnek számító, speciális mázzal készített ún. terra sigillatát. Ha figyelembe vesszük, hogy nyilván egy

insuficientă, iar partea sudică, mai veche, folosită acum de 100 de ani, era treptat acoperită de pădure. Din acest motiv s-a ridicat problema defrișării și refolosirii părții sudice a cimitirului pentru locurile de veci. S-a propus inclusiv aplanarea tumulului din mijlocul cimitirului - după exhumarea mormintelor. Având în vedere materialele descoperite în 1998, locul figurează în evidență ca sit arheologic, astfel încât, înainte de orice lucrare este necesară descărcarea de sarcină arheologică. Inițial a fost cercetată zona din apropierea mormântului descoperit în 1998, dar nici aici, nici în secțiunea săpată pe terenul din spatele capelei mortuare nu au mai apărut materiale noi din perioada descălecătului. În final s-a realizat cercetarea dealului din partea sudică. La o adâncime de aproximativ 2 m față de nivelul de călcare actual au fost descoperite urme de cenușă împrăștiată pe o suprafață mare, lemn carbonizat, cenușă umană și ceramică. După curățarea manuală a teritoriului și scoaterea materialului arheologic s-a putut interpreta situația întâlnită. La răzuirea pereților secțiunii a devenit evident că este vorba despre un tumul artificial (kurgan), ridicat deasupra mormântului unui reprezentant al élitei vremii, care a fost incinerat în acest loc.

Cenușa a fost așezată la nivelul original al solului, în două gropi de mici dimensiuni. Statutul social al defunctului este reflectat de fragmentele cămașii de zale, de bucățile de tablă de fier placate cu aur descoperite, precum și de multimea de fragmentelor de

*A temetődombon feltárt kurgán eredeti magassága, felette a feltöltési réteggel
Înălțimea inițială a kurganului de pe dealul cimitirului, cu stratul de umplutură*
The original height of the kurgan unearthed in the cemetery mound with the filling layer over it

abandoned graves and the territory could be levelled. Based on the finds uncovered in 1998, this territory was registered as a listed site and an archaeological investigation was necessary before the earth work. First the area of the grave unearthed in 1998 was investigated but no more finds were found from the Conquest Period and neither were any remains uncovered in the trench opened behind the mortuary. Finally the top of the mound was investigated. Ash, charcoal, human ashes and shards were found scattered on a large territory in a depth of about 2 m from the actual surface. The phenomena could be interpreted after the manual cleaning of the territory and the uncovering of the finds. It could evidently

be determined after the scraping of the walls of the cutting that this was really an artificial mound (kurgan), which had been raised over the grave of a cremated, high-ranked person.

The ashes were placed on the floor and in two small pits. The fragments of a burnt chain armour, iron plates coated with gold and the fragments of mostly unidentified bronze objects mark the high rank of the deceased warrior. There was also a melted silver vessel among the metal finds. The remains show that the pyre burned on a high temperature. The various clay vessels, some of which developed blisters in the heat, contained food and drink for the journey to the other world. Their shards were scattered over

*Restaurált római császárkori edények
a temető területén feltárt halomból*
*Vase restaurate de epocă romană din tumulul
de pe teritoriul cimitirului*
*Conserved Roman Imperial period vessels
from the mound unearthed in the cemetery*

obiecte din bronz (funcționalitatea majorității artefactelor nu este cunoscută). Între obiectele din metal a fost descoperit și un vas topit de argint. Aspectul urmelor găsite demonstrează că rugul funerar a ars la o temperatură destul de ridicată. Vasele ceramice de diferite forme, care prezintă în unele locuri incluziuni de aer rezultate în urma arderii, au fost aşezate ca ofrande lângă cel trecut în lumea de dincolo. Fragmentele acestora au fost descoperite împrăștiate pe teritoriul cercetat. Între materialele ceramice a fost descoperită o strachină romană ornamentată cu motive în relief. Fragmentele descoperite au putut fi potrivite cu ocazia restaurării, ceea ce dovedește că vasul respectiv a fost aşezat intact pe rug. Pe strachină, inițial de culoare roșie, devenită neagră în urma arderii, este reprezentat Hercule, iar alături de el un bărbat, un călăreț și un alergător. Marca de olar de pe strachină îl indică pe realizatorul acesteia: un maistru cu numele Cinnamus din Țara Galilor (Franța de azi) și datarea vasului: anii 140-180 î.Hr. Vasul, destul de rar în zona noastră, într-un stil ceramic denumit *terra sigillata*, a fost realizat prin folosirea unui smalț special și adus apoi de negustorii romani

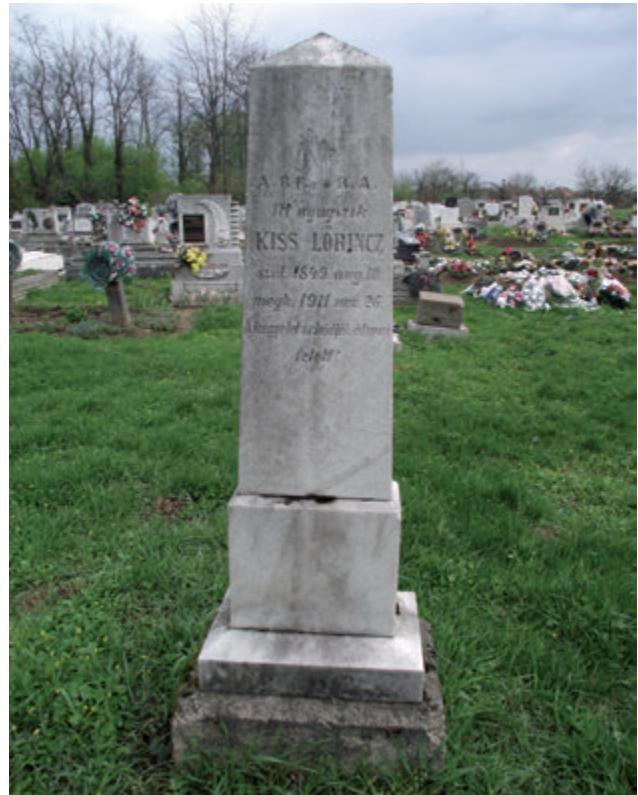

*Római díszedény (terra sigillata) a temető területén
feltárt halomból*
*Vas roman de lux (terra sigillata) din tumulul
de pe teritoriul cimitirului*
*Roman ornamental vessel (Samian ware)
from the mound unearthed in the cemetery*

Régi sírkövek a temetődombról
Monumente funerare vechi de pe dealul cimitirului
Old tombstones from the cemetery mound

the excavated territory. A Roman bowl with a relief ornament is a unique item. Its fragments could be refit during conservation, which proves that it had been intact when it was put on the pyre. The vessel was originally bright red, which became black in the fire. Hercules' figure appears on it with a male figure, a rider and a runner beside him. We know from the potter's mark that a man called Cinnamus prepared it on the territory of Gaul (to date France) between 140 and 180 AD. A Roman tradesman brought the so-called Samian ware prepared with a special glaze, a rare item on our territory, to the Szatmár plain. Considering that the special bowl was used for

Régi sírkő a temetőben
Monument funerar vechi din cimitir
Old tombstone from the cemetery

ideig használták ezt a műves tárgyat, akkor alighanem joggal vélekedhetünk úgy, hogy a temetés valamikor a Kr.u. II. század vége felé történt.

Az 1800 éves halom annak köszönheti fennmarását, hogy később megmagasították, s a közel 2 m vastag újabb földréteg megvédte a későbbi bolygatásoktól. A magasítás korára a későbbi temetkezések beásásának nyomai alapján következtettünk: alighanem csak valamikor a XVIII. században, esetleg a XIX. század első felében kerülhetett sor erre a munkára.

Talán a temetőben feltárt dombhoz hasonló temetkezési hely emlékét őrzi az az adat, mely a XIX. század középső harmadából származik. Pesthy Frigyes 1864–66 között kérdőívek segítségével gyűjtötte össze az ország, illetve ezen belül az egykori Szatmár vármegyei településeken előforduló helyneveket, és a névadás magyarázatát. A gyűjtésbe természetesen Sima is belekerült, ahol többek között a következőket írták a falu akkori vezetői és öregjei: „Halom környéke: Hajdan e' helyen minthogy a' jelení ásatások alkalmaival, harczi maradványok ís találtattak híhetőleg az elestek sírhalma lehetett.” Ez az 1864-ben írt rövid kis magyarázat arra utal, hogy különböző földmunkák során vélhetőleg találtak olyan sírt vagy sírokat, melyekben valószínűleg – akkor még – felismerhető fegyverek is voltak.

A másik – nem kevessé fontos – régészeti feltárás a határátkelőhely bővítését megelőzően folyt az egykori Erge patak két partján Istvánovits Eszter

pe Câmpia Sătmăreană. Dacă luăm în considerare faptul că acest vas a fost și utilizat o perioadă de timp, putem presupune că incinerarea a avut loc undeva la sfârșitul secolului al II-lea d.Hr.

Tumulul de aproape 1800 de ani a rămas neatins pentru că a fost înălțat cu un strat de pământ de aproape 2 metri, care l-a salvat de deranjarea ulterioră. Perioada înălțării poate fi estimată după urmele gropilor săpate ulterior. Astfel, acest eveniment s-a realizat cândva pe parcursul secolului al XVIII-lea, eventual la începutul secolului al XIX-lea.

Este posibil ca informația care ne-a parvenit din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea să se refere la un loc de înmormântare asemănător tumulu lui din cimitir. În perioada 1864–66, cu ajutorul unor chestionare, Frigyes Pesthy a adunat date de pe întreg teritoriul țării, inclusiv din fostul comitat Sătmár, cu privire la toponimele utilizate și explicația lor. Între informațiile colectate apar și cele provenite din Sima, unde edilii și bătrânnii satului de atunci atrăgeau atenția asupra locului numit “Zona tumulului (Halom környéke): pe vremuri, în acest loc au fost descoperite urme de război, credem că a fost mormântul celor căzuți în luptă.” Această scurtă explicație din 1864 se poate referi la descoperirea, în timpul diferitelor lucrări agricole, a unui mormânt sau chiar a mai multor morminte, din care au ieșit la iveală niște arme încă neidentificabile în acel timp.

a certain period, we can suppose that the burial took place sometime in the late 2nd century AD.

The 1800 years old mound could survive because later it was heightened and a nearly 2 m thick earth layer protected it against later disturbances. The later graves attest to the time of the heightening: it was made in the 18th or perhaps the first half of the 19th century.

A record from the middle third of the 19th century refers to another burial site similar to the mound uncovered in the cemetery. In 1864-66, Frigyes Pesthy collected the place names in Hungary, including the settlements of Szatmár, and the explanations of the names with the help of questionnaires. Data were naturally collected in Sima as well where the leaders and the old people of the village related the followings. "The region of Halom [Mound]: Once, just like during the modern excavations, remains of warfare were found, it was probably the burial mound of those who had fallen." The short explanation from 1864 implies that a grave or graves in which still recognisable weapons lay were found during various earth works.

The other just as important excavation was conducted prior to the enlargement of the border crossing on both sides of the former Erge streamlet. It was directed by Eszter Istvánovits and Katalin Almássy archaeologists of the Jósa András Museum in Nyíregyháza. It was one of the first large-scale,

Bronztű öntéséhez használt kőforma a határátkelő területéről

Tipar de piatră pentru turnarea acelor de bronz de la punctul de trecere a frontierei
Stone mould of a bronze pin from the territory of the border crossing

és Almássy Katalin, a nyíregyházi Jósa András Múzeum régészinek irányításával. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyik első nagy volumenű, modern ásatása folyt itt 1998–1999-ben. Már a munkák megkezdésekor nyilvánvalóvá vált, hogy a régészeti lelőhely áthúzódik a határon, s a romániai Pete/Petea falu területén is szükséges az ásatások megkezdése. A romániai oldalon a leletmentést a szatmárnémeti Szatmár Megyei Múzeum munkatársai, Marta Liviu és Gindele Róbert végezte el. A közösen megkutatott terült 7,8 ha, amelyen több mint 3000 régészeti jelenlég kibontására került sor. A munkák során olyan kollegiális-baráti kapcsolat alakult ki a két szomszédos múzeum – a nyíregyházi és a szatmárnémeti – munkatársai között, mely tartósnak és példamutatónak bizonyult.

A határállomás területe alatt a legkorábbi megtépedésre utaló nyomok (82 objektum) a középső bronzkor (korai Felsőszőcs kultúra) időszakából, mintegy három és fél ezer évvel ezelőttől származnak.

20 építmény tartozott ehhez a településhez, melyek közül öt patics falú, sározott padlójú felszíni ház lehetett. A legépebb 11,4 m²-es volt. A kisebb-nagyobb félgy földbe mélyített építmények közül a nagyobbak nyilván lakóházak lehettek, mellettük kisebb mellék-épületekkel. A leletanyag zömét a gyakran gazdag díszített kerámia és az állatcsontok jelentették. Ugyanakkor felszínre került egy két részből álló kő öntőminta, amelynek segítségével bronztűt állítottak elő.

O altă cercetare arheologică – la fel de importantă – s-a desfășurat cu ocazia construcțiilor efectuate la punctul de trecere a frontierei cu România, pe malurile fostului pârâu Erge, sub conducerea arheologilor Muzeului Jósa András: Eszter Istvánovits și Katalin Almássy. În acest loc s-a desfășurat una dintre primele cercetări arheologice moderne de mare anvergură din județul Szabolcs-Szatmár-Bereg, între anii 1998–1999. Deja la începerea lucrărilor a devenit evident faptul că situl arheologic se întinde și peste graniță, astfel încât a fost necesară începerea lucrărilor de cercetare și pe teritoriul localității Petea. Săpăturile de salvare în partea românească au fost efectuate de specialiștii Muzeului Județean Satu Mare, respectiv de Liviu Marta și Robert Gindele. Aria cercetată în comun este de aproximativ 7,8 ha, unde au fost identificate mai mult de 3000 de complexe arheologice. Pe parcursul lucrărilor între angajații celor două muzeu – de la Nyíregyháza și Satu Mare – s-a creat o relație colegialămică de durată și exemplară.

În zona punctului de trecere a frontierei cele mai vechi urme de așezare identificate (82 de complexe) provin din epoca bronzului mijlociu (Cultura Suciu de Sus, faza timpurie), și au o vechime de apoximativ 3500 de ani. Această așezare avea 20 de construcții, dintre care cinci erau de suprafață, confectionate din chirpici cu podea de lut. Cea mai intactă avea o dimensiune de 11,4 m². Dintre construcțiile de dimensiuni diferite, cele mai mari erau probabil utilizate

modern excavations in Szabolcs-Szatmár-Bereg county in 1998–99. It soon became evident that the site extended over the frontier and excavations also had to be started on the territory of the Pete/Petea village in Romania. Here Marta Liviu and Róbert Gindele from the Szatmár County Museum of Szatmárnémeti directed the rescue excavations. A territory of 7.8 hectares was unearthed by the joint excavations and more than 3000 archaeological phenomena were uncovered. The friendly relationship that developed between the archaeologists of the two neighbouring museums – Nyíregyháza and Satu Mare – during the investigations proved lasting and exemplary.

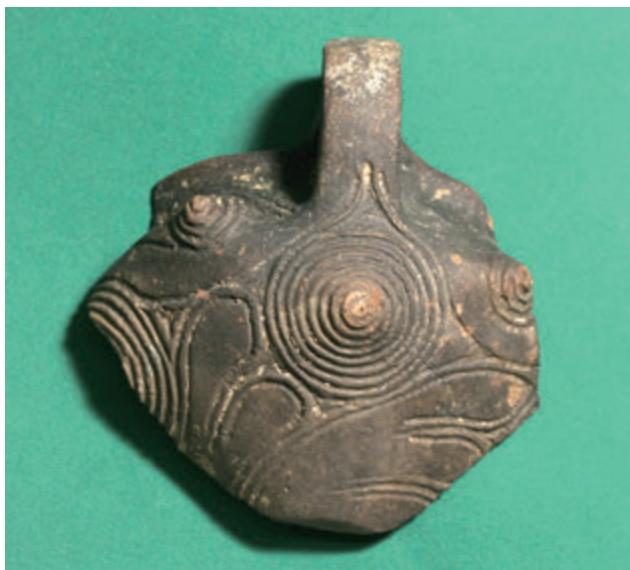
The traces of the earliest settlement under the border crossing (82 features) came from the Middle Bronze Age (early Felsőcsősz culture) about three and a half thousand years ago. Twenty buildings belonged to this settlement. Five of them were overground buildings with daubed walls and floors. The most complete one had a ground floor of 11.4 m². The largest semi-subterranean buildings must have been dwellings with smaller outbuildings. The

*Középső bronzkori cserepek a határátkelő építését megelőző ásatásból
Fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu din săpăturile efectuate înaintea construcțiilor de la punctul de trecere a frontierei Middle Bronze Age shards from the investment-led excavation of the border crossing*

Késő bronzkori edények Csengersima-Határátkelő lelőhelyről
Vase din epoca bronzului târziu de la punctul
de trecere a frontierei
Late Bronze Age shards from Csengersima-Border crossing site

drept locuințe, iar cele de dimensiuni mai mici, drept anexe ale acestora. Majoritatea materialului descopărit constă în fragmente ceramice, uneori foarte bogat ornamentate, și oase de animale. Tot cu această ocazie a ieșit la iveală un tipar de piatră realizat din două bucăți, cu ajutorul căruia erau confectionate acele de bronz. Este posibil ca aşezarea din epoca bronzului mijlociu să fi fost părăsită de locuitorii în urma unei inundații de proporții. Nu peste mult timp, pe malurile pârâului Erge s-a așezat o altă comunitate. Așezarea din epoca bronzului târziu (faza târzii a Culturii Suciului de Sus, Cultura Lăpuș II-Gava I) avea dimensiuni mult mai mari decât cea din epoca bronzului mijlociu: conform estimărilor, atingea 16-17 hectare. S-a reușit cercetarea a aproape 200 de complexe arheologice din vestigiile acestei perioade. În lumina materialului arheologic, locuitorii așezării se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor. Majoritatea descoperirilor o reprezintă și de data aceasta ceramică bogat ornamentată. Un depozit de bronzuri scoate în evidență practicile rituale ale locuitorilor. Depozitul era format din 4 ace de bronz frumos ornamentate, cu o lungime de 50 de cm – care făcea parte din îmbrăcămîntea celor mai distinse persoane –, ale căror vîrfuri au fost îndoite, apoi acele au fost înfipăte vertical, unul lângă celălalt, în pământ.

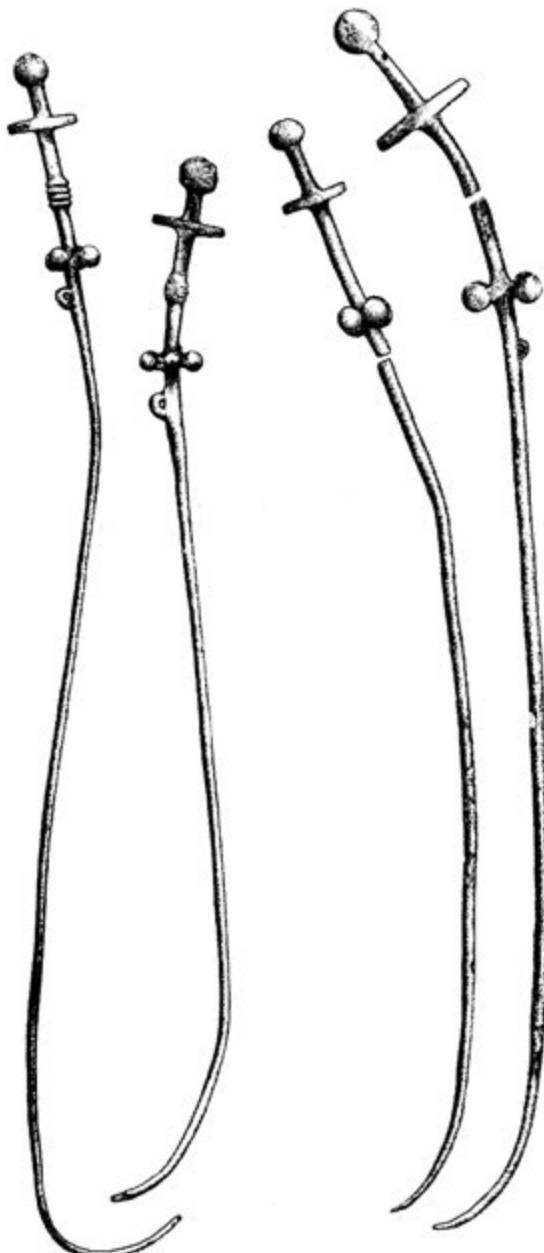
Nu cunoaștem motivul pentru care locuitorii din epoca bronzului târziu au părăsit așezarea. Este cunoscut faptul că vreme de un mileniu nu s-au mai

majority of the finds was composed of often richly decorated ceramics and animal bones. A two-piece stone mould was also found in which bronze pins had been moulded.

As it could be observed, a huge flood forced the inhabitants to abandon the Middle Bronze Age settlement. Another community soon settled on the bank of the Erge streamlet. The Late Bronze Age settlement (late Felsőcsóz culture, Lápos II – Gáva I culture) was much larger than its predecessor: it is estimated to have covered 16–17 hectares. Nearly 200 archaeological features were uncovered from this period. According to the finds, people cultivated the lands and kept animals. Naturally, most of the finds were richly decorated ceramics. A hoard indicated ritual activities. The bronze hoard was composed of 4 decorated, half a metre long pins, which belonged to the costumes of the elite. The points of the pins were bent and they were vertically stuck side by side into the earth.

We have no idea why the inhabitants left the Late Bronze Age settlement. Hundreds of years passed until the next occupants arrived. The new settlement can be dated from the very beginning of the 2nd century AD, approximately the time when emperor Trajan started and led to victory the Roman troops against Decebal's Dacians. The victorious emperor established Dacia province on the conquered territory. The new population probably appeared on the territory of

Bronztűk az Erge patak partjáról
Ace de bronze de pe malul pârâului Erge
Bronze pins from the bank of the Erge

A középső bronzkori települést a megfigyelések alapján egy hatalmas árvíz miatt hagyhatták el lakói. Hamarosan ismét megtelkedett egy közösség az Erge patak partján. A késő bronzkori (kései Felsőszőcs kultúra, Lápos II-Gáva I. kultúra) telep jóval nagyobb kiterjedésű volt, mint a középső bronzkori: területe becslések szerint egykor elérhette a 16–17 hektárt. Közel 200 régészeti objektumot sikerült e korszak hagyatékából feltárni. Az itt élők földműveléssel, állattartással foglalkoztak a leletek alapján. A leletek zömét természetesen továbbra is a gazdag díszített kerámia jelenti. Rituális tevékenységükre világít rá egy „raktárlelet”. A „bronzkincs” 4 díszes, fél méteres – a legelőkelőbbek öltözékéhez tartozó – tűből állt, melyeknek hegyét meghajlították, majd függőlegesen egymás mellé leszúrták a földre.

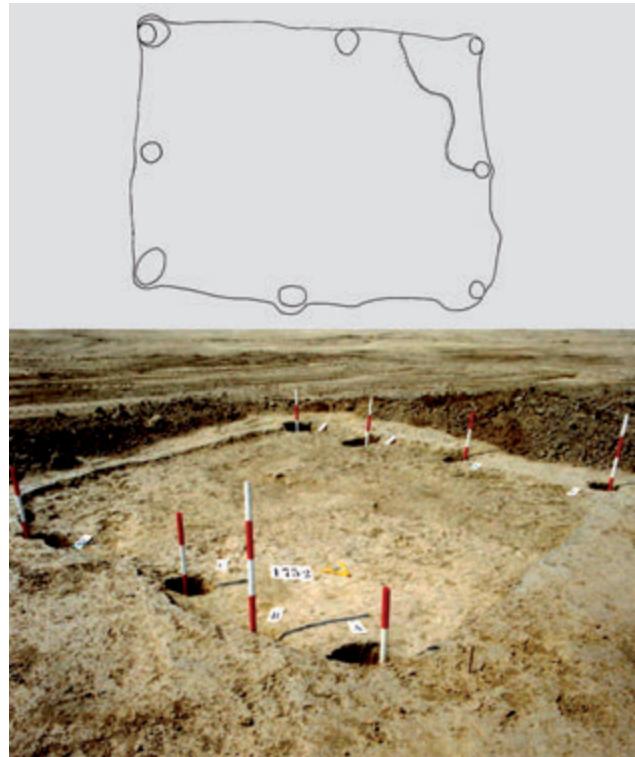
Hogy miért hagyták el lakói a késő bronzkori telepet, arra vonatkozóan nincs elképzelésünk. Tény, hogy ez után egy évezreden át nem telepedtek itt meg emberek. A Kr.u. II. század legelejére keltezhettek az újabb falu kialakulásának nyomai, tehát nagyjából arra az időre, amikor Traianus császár Erdély területére megindította, s győzelemre vezette a római seregeket Decebal dákjaival szemben. A győztes uralkodó kiépítette a meghódított területen Dacia provinciát. Az új tartomány határától nem messze (kb. 100 km-nyire) fekvő mai Csengersima területén az új közösség talán épp e háborúk eseményeivel összefüggésben jelent meg. Kezdetben tanyaszerű

așezat oameni aici. Urmele unei noi așezări datează de la începutul secolului al II-lea d.Hr., deci exact în perioada în care împăratul Traian a declanșat războiul pe teritoriul Transilvaniei împotriva armatei dacilor lui Decebal și a obținut victoria împotriva acestora. Împăratul triumfător a întemeiat pe teritoriul ocupat *Provincia Dacia*. Apariția noii comunități în zona Csengersima, la aproximativ 100 de km de noua provincie, poate avea legătură cu evenimentele din acest război. Inițial așezarea era una de tip cătun, unde, conform mărturiei unui clește de fierar, au existat și ateliere meșteșugărești. După 2–3 generații, un posibil vizitator putea să găsească o așezare total schimbată. Casele satului cu o singură stradă au fost înșirate la 30–50 de m una după cealaltă. Peste un timp – poate din motive de salubritate (casele s-au murdarit, au fost invadate de păduchi) – comunitatea s-a mutat din acest loc pe celălalt mal al pârâului, unde au construit un sat asemănător. Clădirile părăsite au fost utilizate ca ateliere și diverse scopuri gospodărești. Multimea lingurilor de turnat metalul indică practicarea metallurgiei. Gropile speciale, de formă dreptunghiulară, ai căror pereti au fost arși, iar fundul nu, sunt și ele urme ale activităților industriale. Gropile apar în număr mare și ordonate în apropierea pârâului. Analogii de acest gen avem doar în regiunea Tisei-Suprioare. Scopul gropilor este în momentul de față una dintre tainele arheologiei.

Csengersima close to the frontier of the new province (about 100 km) in connection with the events of these wars. Initially a farmstead was set up, where, according to a forge-tongs, a workshop worked. The situation drastically changed in 2-3 generations. The houses of the linear village stood 30-50 m away from one another. Yet the population soon moved away, perhaps because the houses had become dirty and infested with lice. They moved to the other bank of the Erge streamlet and built a similar village. The abandoned buildings were used as workshops or economic outbuildings. The high number of smelting pots implies that metal was worked in the settlement. The numerous, specific quadrangular pits with burnt

*Ismertetés nélküli rendeltetésű szögletes objektumok sor a határátkelő helyén végzett feltárásból
Sirul complexelor arheologice rectangulare cu funcționalitate neidentificată de la punctul de trecere a frontierei
A row of rectangular features of an unknown function from the excavation of the border crossing*

*Császárkori félíg földbe mélyített lakóház alapja
a határátkelő területéről
Fundăția unei locuințe pe jumătate adâncite în pământ
de la punctul de trecere a frontierei
Ground plan of an Imperial Period semi-subterranean
house from the territory of the border crossing*

települést alakítottak ki, ahol egy előkerült kovácsfogó tanúsága alapján műhelyt is kialakítottak. 2-3 generáció múlva már egészen más kép fogadta volna az odalátogatót. Az egyutcás falu házai 30-50 méternyire sorakoztak egymástól. Idővel azonban – talán elkoszolódtak, eltetvesedtek a házak – a közösség elköltözött innen: át az Erge patak másik partjára, ahol a korábbihoz hasonló szerkezetű falut építettek. A felhagyott épületeket műhelyként vagy gazdasági tevékenységre használták. Fémfeldolgozásra utalnak a nagy számban előforduló öntöttégelyek. Az ipari tevékenység nyomai azok a sajátos négyszögletes gödrök, melyeknek fala kiégett, aljuk azonban nem. Nagy számban katonás sorban jelentkeztek a patak közelében. Hasonlókat kizártólag a Felső-Tisza-vidéken ismerünk. Hogy mire használták az itt lakók, ma még a régészeti rejteleyei közé tartozik.

A település lakóinak „külkapcsolataira” is fényt vetnek a leletek. A közeli római terület mellett a legtávolabbi kontaktusra egy szemétgödörben talált aranycsüngő utal, melynek párhuzamai szórványosan Lengyelország, nagy tömegben azonban Észak-Németország és Skandinávia területéről ismertek.

A császárkori település korai időszakaiban a leletanyagban még gyakoribb a korong nélkül képzített kerámia. Ez a helyzet idővel alapvetően megváltozott, olyannyira, hogy a falu lakossága egy fazekasközpontot alakított ki. A feltáras területén 6 fazekasműhely került elő. Ezekben a rostélyos

Materialele arheologice reflectă și legăturile externe ale locuitorilor așezării. Pe lângă relațiile cu teritoriile romane din apropiere, un cercel de aur găsit într-o groapă de gunoi atestă contacte mai îndepărtate: analogii ale acestui obiect apar răzleț pe teritoriul Poloniei, iar în masă sunt cunoscute din Germania și de pe teritoriul Scandinaviei.

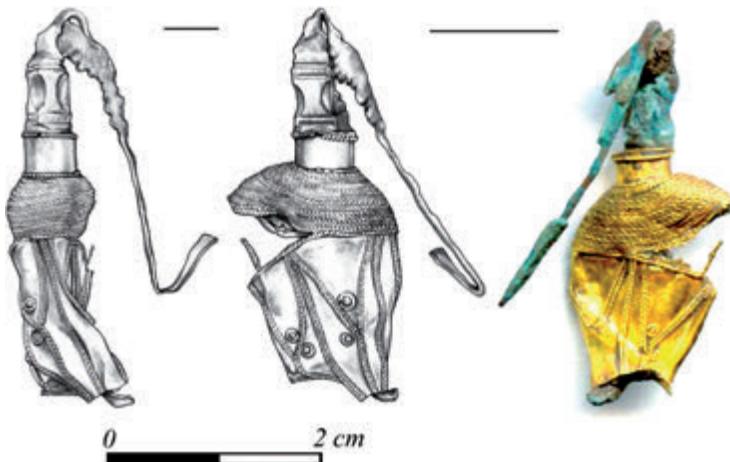
Între materialele din perioada timpurie a epocii romane găsim preponderent ceramică lucrată cu mâna. Această situație s-a schimbat radical în timp, astfel încât populația satului a înființat un centru de olărit. Pe teritoriul cercetat au fost identificate 6 cuprute de ars ceramica. În aceste cupute prevăzute cu grilaj au fost arse vase de ceramică de bună calitate, confecționate la roată, de culoare gri. Ornamentica este una specifică epocii: stampilarea. Inclusiv o stampilă de motive ornamentale a intrat în patrimoniul colecției Muzeului din Nyíregyháza.

Se pune problema ce fel de popoare au locuit pe aceste meleaguri în epoca romană. Bazându-ne pe operelor autorilor antici și pe analiza materialului arheologic, presupunem că este vorba despre cultura materială a unui popor format din simbioza populației dacice cu cea germanică. Totodată, nu putem exclude nici teoria conform căreia, în faza târzie a așezării – pe la sfârșitul secolului al III-lea – s-a infiltrat în zonă și populația care a părasit teritoriul ocupat de romani. În această perioadă, romanii s-au retras din Provincie Dacia. Există însă posibilitatea ca

walls but intact bottoms, dug in a row close to the streamlet, attest to industrial activities. Similar ones are known only in the Upper Tisza region. Their function is one of the mysteries of archaeology.

The finds also attest to the “foreign relations” of the inhabitants of the settlement. Beside communication with the neighbouring Roman territories, a gold pendant found in a refuse pit indicates more distant contacts. Its analogues sporadically occur in Poland, while it can be found in masses in North Germany and Scandinavia.

Yet hand-moulded pottery dominated in the early period of the Imperial Period settlement. This situation soon changed to such a degree that the

Aranyékszer a határátkelő területéről

*Bijuterie de aur descoperită la punctul de trecere a frontierei
A piece of gold jewellery from the territory
of the border crossing*

Pecsételt edény töredéke és edénypescsétől Csengersima–Határátkelő lelőhelyről

Fragment dintr-un vas stampilat și stampilă de motive ornamentale din situl Csengersima– Határátkelőhely (Vamă)

Fragment of a stamped vessel and a pottery seal from the Csengersima-Border crossing site

kemencékben jó minőségű, korongolt, szürke edényeket égették. A korszak e területen jellegzetes díszítését, a pecsételést is alkalmazták. Sőt egy edénypescsétlő is gazdagította a nyíregyházi múzeum gyűjteményét.

Felmerül a kérdés, hogy kik laktak a császárkorban ezen a vidéken. Az antik szerzők adatai és a régészeti leletanyag és jelenségek értékelése alapján valószínűnek tartjuk, hogy a dákok és germánok összeolvadásából kialakult népesség hagyatékáról beszélhetünk. Ugyanakkor azt sem zárhatjuk ki, hogy a település kései fázisában – a III. század végén – római területről elmenekültök is beszivároghattak. Ekkor ugyanis a rómaiak feladták és kiürítették Dacia provinciát. Mivel valamennyi daciai lakost nem sikerült római területre menekíteni, s néhányan észak felé vették útjukat, ahol befogadták őket. E kérdések megoldása a jövő régészeti feladatai közé tartozik.

A határátkelő területén folytatott feltáráskor legkésőbbi települése a Kr.u. VIII-IX. századra keltezhető. A korszaknak viszonylag szerény leletanyaga került elő. A későbbi kutatások szempontjából azonban értékelése mindenféle fontos lesz, hiszen közelebb vezethet a honfoglalók által itt talált korábbi lakosság megítélezéséhez.

romanii să nu fi reușit transferarea tuturor locuitorilor Daciei pe teritoriile romane, unii dintre ei refugiindu-se spre nord. Răspunsurile la aceste întrebări intră în atribuția arheologilor viitorului.

Așezarea cea mai recentă descoperită în urma săpăturilor de la punctul de trecere a frontierei se poate data în secolele VIII-IX d.Hr. Din acestă perioadă a fost identificat un material arheologic destul de modest. Din punct de vedere al cercetărilor care vor urma, acest material va fi fără îndoială foarte important, ajutând la identificarea populației găsite pe aceste meleaguri de către descălecători.

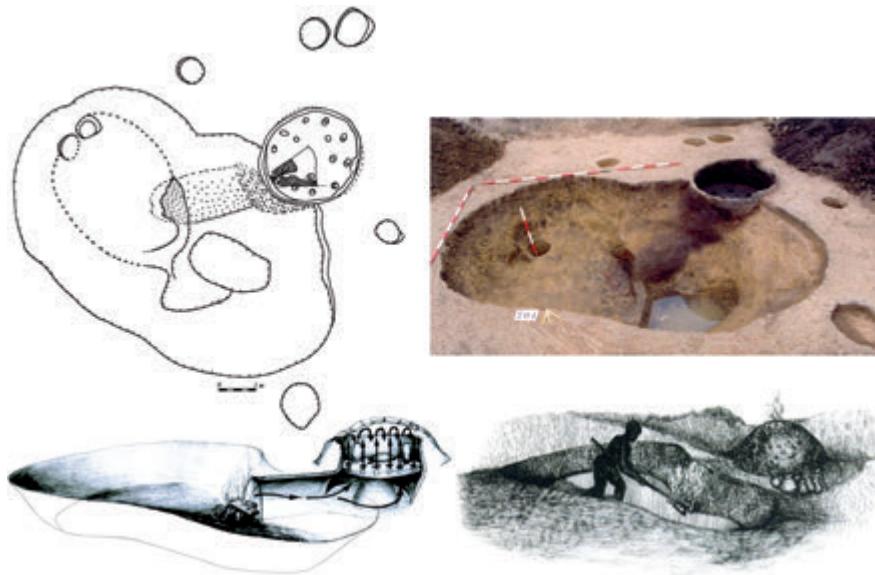

*Késő népvándorlás kori edény töredéke Csengersima-Határátkelőhely lelőhelyről
Fragment de vas din epoca târzie a migrațiilor din situl Csengersima- Határátkelőhely (Vamă)
Fragment of a late Migration Period vessel from Csengersima-Border crossing site*

inhabitants established a pottery centre. Six pottery kilns were uncovered on the excavation territory. High standard, wheel-thrown, grey vessels were fired on the grates of the kilns. The characteristic stamped decoration of the territory of this period was also applied. Even a silver pottery seal enriches the collection of the Museum of Nyíregyháza.

The question is who lived here in the Imperial Period. The data of the classical authors and the evaluation of the archaeological find material and phenomena suggest that a population born from the mixture of the Dacian and a German population left their legacy here. It is also possible that people who had fled from Roman territories also infiltrated in the late phase of the settlement, late 3rd century, since the Romans gave up and evacuated Dacia province, but not all the Dacian inhabitants could be taken to Roman territory: a few fled to the north where they found a new home. Solving this problem is among the task of the future of archaeology.

The last settlement found under the border crossing can be dated from the 8th-9th centuries AD.

A határátkelő területén feltárt egyik fazekaskemence
és rekonstrukciója (a rekonstrukciós rajzok
Pelei Zsuzsa és Svéda Csaba munkája)
*Un cupor de ars ceramica descoperit la punctul de trecere
a frontierei și reconstituirea sa
(după planurile lui Zsuzsa Pelei și Csaba Svéda)
A pottery kiln and its reconstruction from the territory
of the border crossing (Zsuzsa Pelei and Csaba Svéda
made the reconstruction drawings)*

TEREPBEJÁRÁS ALKALMÁVAL TALÁLT RÉGÉSZETI LELŐHELYEK CSENGERSIMA HATÁRÁBAN

2011 tavaszán a nyíregyházi Jósa András Múzeum munkatársai (Svéda Csaba, Magyar Andrea, Mohácsi Endre, Cseppentő Zoltán) szisztematikus terepbejárást végeztek Csengersima külterületén. Ennek során minden olyan területet bezártak, ahol a növényzet (erdő, mocsár, legelő) vagy más körülmények (zárt kertek stb.) nem gátolták a felszíni leletgyűjtést. Ennek során több helyen is került elő régészeti lelőhelyre utaló kerámiaanyag, így nagy vonalakban felvázolható, hogy milyen korú lelőhelyek találhatóak a település területén.

A határban a legkorább megtelepülésre utaló nyomok a bronzkor (Kr. e. 2800–800) idejéből valók, nevezetesen a már említett határátkelőn kívül erre a korszakra keltezhető cserepek kerültek elő a Báró Pap-erdő-dűlőben. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a Szatmári-síkságon gyakran szembesül a régész azzal a problémával, hogy a kései bronzkort megelőző időszakok leletei igen mélyen rejtőznek. A vastag takaró réteg az árvizek nyomán lerakódó, s a víz visszavonulása után ott maradó öntéstalaj. Ezzel a problémával a fentiekben leírt ásatás során a határállomásnál is szembesültünk.

A bronzkort követő vaskor jellegzetes, grafittal soványított cserepei a Báró-Pap-erdő területén szintén előkerültek.

SITURI ARHEOLOGICE DESCOPERITE PRIN PERIEGHEZĂ ÎN HOTARUL LOCALITĂȚII CSENGERSIMA

În primăvara anului 2011, specialiștii Muzeului Jósa András din Nyíregyháza (Csaba Svéda, Andrea Magyar, Endre Mohácsi, Zoltán Cseppentő) au efectuat o periegheză sistematică în periferia localității Csengersima. În cadrul cercetării, au verificat întreg teritoriul unde exista posibilitatea adunării materialului arheologic de la suprafață, mai puțin zonele acoperite de vegetație (pădure, mlaștină, pășune), sau unde intrarea a fost împiedicată de diferite obstacole (grădini îngrădite etc.). În urma perieghezei au fost descoperite materiale ceramice în mai multe puncte, putându-se astfel creionă localizarea și datarea siturilor arheologice de pe teritoriul localității.

Cele mai vechi urme de aşezare provin din epoca bronzului (2800-800 î.Hr.). Astfel de materiale au fost descoperite în apropierea punctului de trecere a frontierei deja amintit, și în locul numit Báró Pap-erdő-dűlő. Aici trebuie însă să menționăm obstacolul cu care arheologul se confruntă adesea pe Câmpia Sătmăreană, și anume: materialul arheologic mai vechi decât cel din epoca bronzului mijlociu se găsește foarte adânc în pământ. Stratul gros care acoperă aceste vestigii provine din aluviunile rămase în urma inundațiilor. Cu acestă problemă ne-am confruntat inclusiv la săpaturile efectuate în zona frontierei.

A relatively modest find material was found from this period. It will be, however, very important from the respect of future investigations since it can lead us closer to the estimation of the autochthonous population that the conquering Magyars found here.

ARCHAEOLOGICAL SITES FOUND IN THE FIELDS OF CSENGERSIMA DURING FIELD WALKING

The archaeologist of the Jósa András Museum of Nyíregyháza (Csaba Svéda, Andrea Magyar, Endre Mohácsi and Zoltán Cseppentő) conducted systematic field walking in the fields of Csengersima in the spring of 2011. They surveyed every territory where the vegetation (not forest, marsh, pasture) or other circumstances (not closed gardens etc.) afforded surface collection. Shards attesting to archaeological sites were found at several places, which also reveal to which periods these sites can be dated.

The earliest settlement traces came from the Bronze Age (2800-800 BC). Disregarding the above described border crossing site, shards of this period were found in Báró Pap-erdő-dűlő. It should be mentioned, however, that archaeologists often have to face the problem in the Szatmár plain that the finds of the periods preceding the Bronze Age are deeply buried. The thick covering layer is an alluvial soil, which deposited during floods and remained there after the water had retreated. This situation also had

to be considered at the above described excavation at the border crossing.

The characteristic graphitic shards of the next period, the Iron Age, were also found at Báró-Pap-erdő.

The ceramic fragments of the Roman Imperial period (1st-4th centuries AD) are represented in the material with a higher number. Beside grey, finely tempered, wheel-thrown items, the coarser, hand-thrown potteries of the same period also occur. The remains of the population were also found in the above-mentioned Báró-Pap-erdő-dűlő. The archaeological traces found at Kis-legelő indicate a large Imperial Period settlement, which extended farther to the territories of the Ördöngős-dűlő in the southeast and the Tótfalusi-legelő. Smaller villages must have stood in Kis-híd-dűlő and Máty-hídja-dűlő.

From the remains of the Árpádian Period, the most important site is the perished Mágfalva settlement on the outskirts of the village, which is known from a legal record from 1326. The memory of the settlement survived in the name Máty-domb (mistakenly Mály-domb in the map). Fewer Árpádian Period shards can be mentioned from Kis-legelő, Ördöngős-dűlő and Báró-Pap-erdő.

Jelentősebb számban és nagyobb mennyiségben képviseltetik magukat a leletanyagban a római császárkor (Kr.u. I-IV. század) kerámiatöredékei. Szürke, korongolt, jól iszapolt darabok mellett az ugyanebben az időszakban használt durvább kivitelű korong nélkül készített darabok is előfordulnak. Az ezen a tájón megtalálható régészeti nyomok utalnak az egykor kiterjedt császárkori településre, mely áthúzódott a tőle délkeletre húzódó Ördöngős-dűlőbe, valamint a Tótfalusi-legelő területére is. Kisebb falvak lehettek egykor még a Kis-híd-dűlőben, valamint a Máty-hídja-dűlőben.

Az Árpád-kor emlékei közül a falu külterületén a legfontosabb az egykor Mágyfalva elpusztult település, melynek 1326-ból ismerjük említését egy perirat kapcsán. Ennek a településnek az emléke a Máty-domb (a térképen tévesen Mály-domb) névben él tovább. Kisebb mennyiségű Árpád-kori cserepemlíthetünk a Kis-legelőből, valamint az Ördöngős-dűlőből, valamint a Báró-Pap-erdőből is.

AZ 1970-ES ÁRVÍZ

Csengersima területén napjainkra alig maradt néhány ház, mely a környék régi hagyományait őrizné. Ennek persze oka van. A környéken és a faluban élők emlékeiben kitörölhetetlenül él az 1970-es árvíz

În situ arheologic Báró Pap-erdő-dűlő a fost descoperită și ceramică degresată cu grafit, specifică epocii fierului. Într-un număr mai mare sunt prezente în cadrul materialului arheologic fragmente ceramice de epocă romană (sec. I-IV-lea d.Hr.). Alături de cele confectionate la roată, de culoare gri, din pastă fină apar în această perioadă și cele modelate cu mâna, din pastă grosieră. Urmele populației așezate pe aceste meleaguri se pot identifica și în locul Báró Pap-erdő-dűlő. În locul numit Kis-legelő întâlnim urmele unei așezări întinse din epoca romană, care ocupă și zona aflată la sud-est, în Ördöngős-dűlő, și zona numită Tótfalusi-legelő. Sate de mici dimensiuni puteau să existe în Kis-híd-dűlő sau în Máty-hídja-dűlő.

Dintre vestigiile perioadei arpadiene, cele mai importante au fost identificate la periferia satului, pe locul așezării dispărute Mátyfalva, a cărei atestare documentare datează din 1326, în contextul unui proces. Amintirea satului dispărut trăiește încă în denumirea Máty-domb (pe hartă greșit: Mály-domb). Putem remarcă o cantitate mică de ceramică din perioada arpadiană descoperită în locurile Kis-legelő, Ördöngős-dűlő și Báró-Pap-erdő.

INUNDAȚIILE DIN 1970

Pe teritoriul satului Csengersima au rămas abia câteva case care păstrează vechea tradiție arhitecturală a zonei. Desigur, și acest fapt are o motivație,

THE 1970 FLOOD

Only a few houses have remained in Csengersima that preserve the old traditions and not without reason. The memory of the 1970 flood lives vividly in the minds of the villagers and the neighbouring population. The strong rains that lasted for days led to the evolution of extraordinary weather conditions. In result of the intensive cyclones, two precipitation zones evolved in the region of Bistrița and Hust and during the following rainy days, the water table of the rivers rose in the Upper Tisza and the Upper Szamos regions, first in the Tisza and the Túr valleys and soon afterwards in the Szamos valley. The dam broke through at 9 places in the area of Satu Mare in a single day in May 1970 and barely anything hampered the passage of the water toward Hungary. It took a few minutes to reach Nagygéc and then Komlódtótfalu already in Hungary. Csengersima could not evade its fate either: the flood destroyed about 80% of the buildings. At the peak of the inundation, 40 villages were endangered, and water covered about 90000 acres of fields. Thirty thousand people lost their homes. About 5000 flats perished or had to be renovated in the area in result of the catastrophe. A hundred and thirty-seven school rooms, 970 kindergarten and 225 nursery places, 10 health centres, 14 consulting rooms and 21 houses of culture stood in ruins.

*Tornácos régi ház
Casă veche cu prispă
Old house with a portico*

*Régi ház a faluban
Casă veche din sat
Old house in the village*

emléke. Ebben az évben a hatalmas, több napon át tartó esőzések rendkívüli helyzetet teremtettek térségünkben. Az intenzív ciklontevékenység következtében Huszt, illetve Beszterce térségében két csapadékzóna alakult ki, majd a további csapadékos napok során a Felső-Tisza és a Felső-Szamos térségében hatalmasan megnövekedett a folyók vízszintje, előbb a Tisza és a Tér völgyében, majd hamarosan a Szamoson is. 1970 májusában egy nap alatt 9 helyen szakadt át a gát Szatmárnémeti térségében. Ezután a víz csaknem akadálytalanul zúdult Magyarország irányába. Pillanatok alatt elérte a magyar oldalon fekvő Nagygécet, majd hamarosan a közelí Komlódtótfalut. Nem kerülhette el sorsát Csengersima sem, ahol az árvíz az épületállomány mintegy 80%-át semmisítette meg. Az árvíz csúcsán több mint 40 község került veszélybe, s mintegy 90 000 kataszteri holdat borított el a víz. 30 ezren váltak hajléktalanná. A pusztítás mértékére jellemző, hogy az érintett területeken az elpusztult vagy újjáépítendő lakások száma mintegy 5000-re rúgott. Rommá vált 137 iskolai tanterem, 970 óvodai, 225 bölcsődei férőhely, 10 egészségház, 14 orvosi rendelő, 21 kultúrház.

Az árvíz levonulása után hozzálltak az újjáépítéshez. Az országos összefogásnak köszönhetően év végére szinte maradéktalanul sikerült teljesíteni azt az ígéretet, hogy mire a tél beköszönt, tető lesz a családok feje felett. Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy több település lakót is át kívánták telepíteni más,

În memoria locuitorilor din sat și din zonă a rămas neștearsă amintirea inundațiilor din 1970. În acel an, ploile abundente care au căzut zile în sir au declanșat fenomene meteorologice extreme în zonă. Din cauza activității intense a fronturilor meteorologice, s-au format două zone de precipitații: una în Hust, iar cealaltă în Bistrița. Zilele ploioase care s-au succedat au determinat creșterea nivelului apelor în zona Tisei-Superioare și a Someșului de Sus. Inițial, a crescut nivelul râurilor de pe valea Tisei și a Turului, și nu peste mult timp și pe Someș. În mai 1970, digul din zona orașului Satu Mare a cedat în 9 locuri în aceeași zi. După acest eveniment, viiturile se îndrepneau în direcția Ungariei. Au ajuns aproape imediat la Nagygéc, și nu peste mult timp la Komlódtótfalu. Nu a fost ocolită nici Csengersima, unde 80% dintre case au fost distruse de apă. În momentul culminant al inundației, 40 de localități erau în pericol, au fost inundate 900 de mii de iugăre cadastrale de pământ și au rămas fără adăpost 30 de mii de persoane. Pentru ilustrarea pierderilor înregistrate atunci, ajunge să mentionăm că în urma catastrofei trebuiau reconstruite integral sau parțial 5000 de locuințe. Au fost ruinate 137 de săli de clasă, grădinițe cu capacitatea totală de 970 de locuri, creșe care dețineau în total 225 de locuri, 10 case de sănătate, 14 dispensare și 21 de case de cultură.

După retragerea apelor au fost demarate lucrările de reconstrucție. Sentimentul de solidaritate națională

The reconstructions started as soon as the water retreated. Owing to national solidarity, the promise that all the families would have a home by the time winter arrived was nearly fully fulfilled by the end of the year. It should be added that the inhabitants of several settlements were suggested to move to more secure villages. Naturally most people declined and finally only Nagygéc beside Csengersima was evacuated. Thus Nagygéc was officially annexed to Csengersima in 1981, which significantly enlarged the territory of the village.

NATURAL VALUES

After joining the European Union in 2004, Hungary accepted to integrate the legal system of the Union into the Hungarian system with the necessary modifications. This naturally affected the laws of nature conservation. Thus Hungary had to determine territories that offered sufficient protection for natural habitats, the animal and the plant species of common values. These territories became parts of the ecological network of the Union, the Natura 2000. The territories determined in Hungary got integrated into a network the aim of which is the preservation and illustration of the original nature of Europe. Nearly 21% of Hungary became a Natura 2000 territory. This increased the nature conservation areas with 1.2 hectares. A part of the protected territory is under cultivation so

Árvíz 1970-ben (a felvételt Fábián Lászlónak köszönjük!)
Inundațiiile din 1970
(mulțumim lui László Fábián pentru fotografie!)
Flood in 1970 (photo by László Fábián)

Az 1970-es árvíz után létesített tábor
(a felvételt Fábián Lászlónak köszönjük!)
Tabăra de după inundația din 1970
(mulțumim lui László Fábián pentru fotografie!)
Camp set up after the flood of 1970 (photo by László Fábián)

biztonságosabb falvakba. Ez természetesen nagy ellenállást szült, s végül csak a Csengersimával szomszédos Nagygécet ürítették ki. Így történhetett meg, hogy Nagygécet 1981-ben hivatalosan Csengersimához csatolták jelentősen megnövelve ezzel a falu területét.

TERMÉSZETVÉDELMI ÉRTÉKEK

A 2004-es Európai Uniós csatlakozást követően Magyarország vállalta, hogy az Unió jogrendjét – a megfelelő kiigazításokkal – beépíti a hazai szabályozásba. Ez természetesen vonatkozott a természetvédelmi jogszabályokra is. Ennek értelmében országunknak kötelessége volt olyan területeket kijelölni, amelyek a közösségi jelentőségű természetes élőhelyeknek, valamint állat- és növényfajoknak megfelelő védelmet nyújtanak. Ezzel a kijelölt területek az Unió ökológiai hálózatának, a Natura 2000-nek a részei lettek. Így a hazánkban kijelölt régiók egy olyan hálózat részeivé váltak, melynek célja az eredeti európai élővilág bemutatása, megőrzése. Ezzel a lépéssel Magyarország közel 21 %-a lett Natura 2000-es terület. Így nemcsak a már a belépés előtt is védett területnek számító élőhelyek kerültek be a hálózatba, hanem még mintegy 1,2 millió ha további terület. A védett vidékek egy részén gazdálkodnak, ezért különösen fontos a természetvédelem és a gazdálkodók közötti összhang megteremtése, fenntartása. Csengersima

declanșat ca urmare a catastrofei a înlesnit îndeplinirea promisiunii conform căreia, până la venirea iernii, fiecare familia afectată va avea un acoperiș deasupra capului. Aici trebuie să menționăm și faptul că a existat ideea strămutării populației mai multor așezări în sate mai sigure. Acest proiect a declanșat o împotrivire neașteptată, și până la urmă doar Nagygéc, localitatea învecinată cu Csengersima, a fost golită. Astfel, în 1981 Nagygéc a fost anexată oficial de Csengersima, mărindu-se astfel semnificativ teritoriul satului.

VALORILE NATURII

În 2004, în urma aderării la Uniunea Europeană, Ungaria s-a angajat că va integra legislația Uniunii - cu modificările de rigoare - în reglementările autohotone. Aceste demersuri erau valabili și pentru legislația privind ocrotirea naturii. În acest sens, Ungaria a fost obligată să desemneze teritoriile unde habitatul natural al unei zone, sau anumite specii de faună și floră erau protejate în mod adecvat. Teritoriile marcate au devenit parte a rețelei ecologice a Uniunii Europene, Natura 2000. Astfel, regiunile alese au intrat într-o rețea a cărei scop este prezentarea și păstrarea biosistemului original al Europei. Prin acest pas, 21% din teritoriul Ungariei a devenit teritoriul sistemului Natura 2000. Nu doar ariile ocrotite înaintea aderării au intrat în sistem, ci și o suprafață suplimentară de

Jégmadár (a felvételt Inántsy Pap Sándornak köszönjük!)
Pescăruș albastru (mulțumim lui Sándor Inántsy Pap
pentru fotografie!)
Kingfisher (photo by Sándor Inántsy Pap)

the establishment and maintenance of the harmony between nature conservation and farmers is essential. There are areas in the region of Csengersima as well that belong in this category. Ferruginous duck, grey heron, bee-eater and kingfisher are the most important species in the region beside numerous

Gólyafészek a Polgármesteri Hivatal épületénél
Cuib de barză pe clădirea Primăriei
Stork's nest at the building of the office
of the self-government

határában is találunk ebbe a hálózatba tartozó területeket. A környék kiemelkedő jelentőséggel bíró faja a cigányréce, a szürkegém, valamint a gyurgyyalag és a jégmadár. Emellett jó néhány más védett madárfajjal is találkozhatunk kirándulásaink során. A növényvilágot a folyók mentén a fűz- és nyárfaligetek, a magasabban fekvő területeken tölgy-kőris-szilligetek képviselik. Megemlíthetjük még a védett réti kardvirágot vagy a réti őszirózsát.

CSENGERSIMA A XX. SZÁZADBAN

A XX. század első nagy világégése az I. világháború volt (1914–18). A hadba vonulást a csengersimaiak sem kerülhették el, összesen 94 fő indult el a faluból és a hozzá tartozó tanyákról. Közülük jó néhányan nem tértek haza, hősi halált haltak. Emlékükre ültettek 1923-ban a Hősök fáját, mely a mai Öregek otthona előtt áll.

Az 1920-ban húzott új országhatár elvágta a települést természetes kapcsolatainak tekintélyes hányadától, melyek közül a legnagyobb veszteséget a közeli Szatmárnémeti jelentette.

A II. világháború idején (1939–1945) ismét kaptak behívót a simai férfiak, s a település ezúttal sem úszta meg véráldozatok nélkül az újabb világégést. 1945-ben megtörtént a földosztás, amikor 125 fő kapott kisebb-nagyobb földterületet a település határában található két nagybirtokból. Az 1960-ban megalakult

1,2 milioane de hectare. O parte a teritoriului ocrotit este cultivat, iar din acest motiv o bună colaborare între reprezentanții protecției naturii și agricultori este foarte importantă. Inclusiv în hotarul localității Csengersima găsim teritoriile aparținătoare acestei retele. Speciile protejate din fauna zonei sunt rața roșie, stârcul cenușiu, prigoria, pescarușul albastru etc. Alături de acestea, în cadrul unor eventuale excursii în zonă putem întâlni și alte specii de păsări ocrotite. Vegetația de pe malul râurilor este reprezentată de dumbrăvi de salcâm și plopi, iar pe teritoriile mai înalte găsim păduri de stejar, mestecăran și ulm. Mai putem aminti florile ocrotite, precum gladiola sălbatica și ochiul boului.

CSENGERSIMA ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Recrutările în Primul Război Mondial (1914–18) nu au ocolit nici locuitorii din Csengersima: din sat și din cătunele aparținătoare au plecat pe front 94 de persoane. Mulți dintre ei nu s-au mai întors acasă, căzând la datorie. În memoria lor a fost plantat în 1923 Copacul Eroilor, care se înalță azi în fața Căminului de Bătrâni.

Granița nouă trasată în 1920 a tăiat satului majoritatea legăturilor sale naturale, însă cea mai mare pierdere a însemnat-o desprinderea totală de orașul apropiat, Satu Mare.

În cel de al II-lea Război Mondial (1939–1945), bărbății din Csengersima au fost din nou recrutați, iar

other protected birds. Willow and poplar groves grow along the rivers, and oak-ash-elm groves occupy the higher areas. We can also mention the protected meadow gladiolus and the meadow aster.

CSENGERSIMA IN THE 20TH CENTURY

The first great cataclysm of the 20th century was World War I (1914-1918). Recruiting also reached Csengersima: 94 individuals left the village and the neighbouring farmsteads. Many of them never returned, they died in battle. The tree of the heroes, which stands in front of the Home of the Retired, was planted in their memory in 1923.

The new frontier drawn in 1920 closed the settlement from many of its natural contacts. The most significant loss was that of the nearby Satu Mare.

The men in Sima were summoned again in World War II (1939-1945) and the settlement once again suffered casualties. Lands were distributed in 1945: 125 individuals got smaller and larger lands from the two large

*Csengersima Szatmárnémeti vonzáskörzetében
Csengersima în zona de influență
a orașului Satu Mare
Csengersima in the region of Szatmárnémeti*

*Az Öregek otthona, előtte a Hősök fájával
Copacul Eroilor din fața Căminului de Bâtrâni
Home of the Retired with the Tree of Heroes in front of it*

termelőszövetkezet – több összevonás után – 1969-ben egyesült a csengeri termelőszövetkezettel, mely így a környék egyik legnagyobb szövetkezetévé vált. A földek újrakiosztása csak 1993-at követően történt meg.

A XX. század második felében sok új, jelentős intézménnyel és beruházással gyarapodott a falu lakossága, melyek jelentősen megkönnyítették, illetve komfortosabbá tették az itteniek életét. Ezek közül megemlítendő az 1959-ben épült óvoda, az árvíz után felhúzott, s jelenleg is használt általános iskola, az állandó könyvtár birtokbavétele, a néhány éve átadott öregek otthona vagy a kiépített, öltözével felszerelt sportpálya.

A település életében az egyik legnagyobb változást a magyar–román határon 1970-ben megnyílt határát-kelő 1980-ban nemzetközi határátkelőhellyé történő nyilvánítása hozta. Ezzel jelentősen megnőtt az átmenő forgalom a település határában. A nemzetközi pályázat során elnyert összegekből két ütemben adták át a személy- és teherforgalmi terminálokat és vám-épületeket 2000-ben, illetve 2003-ban, meggyorsítva ezzel a határon az átkelést.

Az 1990-es önkormányzati választást követően a település kivált Csenger Városi Közös Tanácsából, és önálló polgármesteri hivatalt hozott létre. A rendszerváltás óta Kovács Balázs (1990–1994), dr. Bányaász Attila (1994–1997) és Koltő Zoltán (1998-napjainkig)

comunitatea a fost încă o dată afectată de pierderile de vieți omenești. În 1945 a avut loc reforma agrară, 125 de persoane fiind împroprietărite cu diverse suprafete de pământ din cele două domenii aflate în hotarul satului. În anul 1960 s-a înființat cooperativa agricolă, care – după mai multe comasări – în 1969 s-a unit cu cooperativa agricolă din Csenger, devenind astfel una dintre cele mai mari asociații din zonă. Retrocedarea pământului a avut loc doar după anul 1993.

În cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea, în sat s-au înființat mai multe instituții noi și s-au realizat investiții importante, care au creat oamenilor de aici o viață mai ușoară și mai confortabilă. Dintre aceste realizări putem aminti grădinița construită în 1959, școala ridicată după inundație, biblioteca, căminul de bătrâni înființat acum câțiva ani sau terenul de sport cu vestiare amenajate.

Cea mai mare schimbare în viața satului a constituit-o deschiderea, în 1970, a punctului de trecere a frontierei între Ungaria și România, care în 1980 a primit statut internațional. Din acest motiv a crescut semnificativ traficul de tranzit în perimetru așezării. În urma căstigării unui proiect de finanțare internațională, punctul de trecere a frontierei a fost modernizat, iar în două faze, în 2000 și 2003, au fost predate noile terminale pentru tranzitarea persoanelor și a mărfurilor și clădirile oficiului vamal, accelerându-se astfel procedura de trecere a graniței.

estates around the settlement. The co-operative was organised in 1960 and after a series of fusions, it fused with the agricultural co-operative of Csenger in 1969 and became one of the largest co-operatives in the region. The re-distribution of the lands took place after 1993.

Several new and significant institutions and investments enriched the village in the second Part of the 20th century, which largely facilitated life and made it more comfortable. We may mention the kindergarten built in 1959, the primary school raised after the flood, a permanent library, the recently inaugurated home of the retired and the sports ground with a changing-room.

Turning the border crossing that had been opened on the Hungarian-Romanian border in 1970 into an international border crossing in 1980 meant the greatest change in the life of the village. It significantly increased transit traffic at the settlement. The passenger and freight transpiration terminals and the customs building were built from a sum won by an international competition. It was opened in two phases in 2000 and 2003 and it shortened the time of crossing.

After the local elections in 1990, the settlement separated from the Joint Council of the Town of Csenger and formed an independent self-government. Numerous development projects have been realised since the change of the regime by the direction of

A felújított óvoda
Grădinița renovată
Renovated kindergarten

A felújított iskola
Școala renovată
Renovated school

polgármesterek irányításával számos fejlesztés valósult meg.

1993-ban kiépült a vezetékes telefonhálózat, ezzel a település minden házában elérhető lett a telekomunikáció első lépcsője. 1994-től a gázhálózat mindenki számára biztonságos energiahordozót nyújt. 1997-ben Csengersima székhellyel - Szamosbecs község csatlakozásával - körjegyzőség alakult az igazgatási feladatak ellátására, melyhez 2000-ben csatlakozott Komlódtótfalu község. 1999-ben a Simaitó csatorna partfalfédmével sikerült megmenteni a műemlék templomot a leomlástól. 2000-ben kerékpárút épült a határtól az árvízvédelmi töltésig, valamint a főutcán. Ugyanebben az évben az önkormányzat bérifikációs programot indított, melynek keretében három lépcsőben, három épületben 14 bérifikációs épület fel pályázati forrásból. 2001-ben három települést (Csengersima, Szamosbecs, Szamostatárfalva) ellátó szennyvízhálózat épült ki. A kisnyomású kényszeráramoltatású hálózattal Csengersima határában épült meg a BIOVAC tisztítómű. Ezt követően a Határszél Kht. kiépítette csengersimai központtal a három települést lefedő kábeltelevízió hálózatot, melyen ma már széles sávú internet szolgáltatás is elérhető minden lakában. 2001-ben a polgármesteri hivatal új épületet kapott. 2006-ban az idősek otthona a régi református iskolából új helyre, egy felújított épületbe költözött az egyházi kárpótlásnak köszönhetően. Az 1910 óta működő 8 osztályos általános

După alegerile locale din 1990, localitatea s-a desprins din consiliul comun al orașului Csenger și și-a înființat propria primărie. După schimbarea regionalui, satul a fost condus de primarii Balázs Kovács (1990–1994), dr. Attila Bányász (1994–1997) și Zoltán Költő (1998-și în zilele noastre), realizându-se o serie de investiții.

În 1993 a fost finalizată rețeaua de telefonie, și astfel etapa primară a telecomunicațiilor a devenit accesibilă în fiecare casă. În 1994 s-a construit rețeaua de gaz. În anul 1997, s-a înființat notariatul cercual pentru rezolvarea problemelor administrative, cu sediul la Csengersima și cu participarea localității Szamosbecs, la care a aderat în 2000 și satul Komlódtótfalu. În 1999, prin îndiguirea canalului din Sima, s-a reușit salvarea de la distrugere a bisericii monument de arhitectură. În 2000 a fost construită o pistă de biciclete de la graniță până la dig, și pe strada principală. Tot în acest an, Consiliul Local a demarat construcția de locuințe închirierabile. În cadrul acestei inițiative, au fost construite în trei etape 14 apartamente, finanțate din proiecte. În 2001 a fost finalizată rețeaua de canalizare care deservește trei localități (Csengersima, Szamosbecs, Szamostatárfalva). În hotarul lui Csengersima s-a construit stația de epurare BIOVAC. Firma Határszél Kht. a introdus rețeaua de televiziune prin cablu, care deservește trei localități și are centrul la Csengersima. În urma acestei investiții, a devenit posibilă accesarea internetului din fiecare

mayors Balázs Kovács (1990–1994), dr. Attila Bányász (1994–1997) and Zoltán Körtő (1998-to our days).

The telephone connection was established in 1993 and the first stage of telecommunication became available in each house. The gas system offers secure energy since 1994. A district notary system was established in 1997 with Csengersima centre and the joining of Szamosbecs to fulfil the administrative tasks. Komlódtótfalu village joined it in 2000. With the reconstruction of the wall of the Simai-tó channel, the monument church was rescued in 1999. In 2000, a bicycle road was built from the frontier to the flood-control dam and the main street. The same year, the self-government launched a tenement flat project. Within its frames, 14 flats were built in three buildings from competition support. In 2001, a sewer system connecting three settlements (Csengersima, Szamosbecs, Szamostatárfalva) was built. The BIOVAC water cleaning works working with SBR technology was built at Csengersima. Next the Hatrászél Kht. established a cable TV system for the three settlements with Csengersima in the centre. Internet is also available through its cables. In 2001, the office of the self-government moved into a new building. Owing to the compensation paid to the church, the home of the retired moved from the old Calvinist school into a reconstructed building. The five grades of the primary school, which was opened in 1910, work in a three-storied building built after the

A Polgármesteri hivatal épülete
Clădirea Primăriei
Building of the office of the Self-government

iskola egy olyan két szintes épületben üzemel, amely az 1970-es árvíz után épült. Ez az iskola 2006-ban Gacsály községgel közösségi körzeti ellátást biztosító intézményt alakított és felvette Kölcsény Ferenc nevét. Ugyanakkor megyei támogatással tornateremmel és két új tanteremmel bővült. 2010-ben a Belügyminisztérium támogatásával az óvodát, 2011-ben az Európai Unió támogatásával a körzeti orvosi rendelőt sikerült teljesen felújítani. 2011-ben közös magyar-román pályázat elnyerésével zöldség-gyümölcs kis- és nagybani piac épül a községi határában.

Az elmúlt öt évben Csengersimán két társadalmi civil szervezet is megerősödött, melyek a település és Nagygéc hagyományainak ápolását és a település társadalmi életének felvirágzatását tűzték ki célul. 2011-ben a Csengersimáért Közhasznú Egyesület és a Római Katolikus Egyházközség együttműködésével közösségi ház jön létre és új katolikus kápolna épül.

A település fejlődése felgyorsult a XXI. századba lépve, mely a széleskörű társadalmi összefogásnak volt köszönhető és a határon átnyúló, mindig is élő kapcsolatok előnyeinek kihasználásából építkezett.

locuință. În 2001, Primăria a primit un nou sediu. Căminul de Bătrâni s-a mutat în 2006 din clădirea vechei școli reformate într-o clădire renovată, mulțumită compensărilor acordate bisericilor. Școala cu 8 clase, înființată în 1910 funcționează într-o clădire cu două nivele, construită după inundațiile din 1970. Școala a luat numele lui Ferenc Kölcseny și funcționează din 2006 ca instituție de învățământ cercual, deservind și localitatea Gacsály. Tot în acest an, prin finanțarea de la nivel județean, școala a fost mărită cu două săli de sport și două săli de clasă. În 2010, cu sprijinul Ministerului de Interne, a fost renovată grădinița, iar în 2011, cu bani obținuți de la Uniunea Europeană a fost restaurat și dispensarul circumscriptiei sanitare. În anul 2011, printr-un proiect transfrontalier maghiar-român a fost construită o piață de legume-fructe en-gross și en-detail la periferia comunei.

În ultimii cinci ani, la Csengersima s-a intensificat activitatea a două organizații civile având drept scop protejarea tradițiilor satului și a localității Nagygéc, respectiv dezvoltarea vieții sociale a așezării. În 2011, prin colaborarea dintre Asociația Civilă din Csengersima (Csengersimáért Közhasznú Egyesület) și Parohia Romano-Catolică a fost înființată o casă de cultură și o nouă capelă romano-catolică.

La începutul secolului al XXI-lea, dezvoltarea așezării a luat avânt mulțumită colaborării extinse în cadrul societății civile și a folosirii avantajelor relațiilor transfrontaliere mereu vii.

flood of 1970. In 2006, the school agreed with Gacsály village to accept pupils from the entire region and adopted the name Ferenc Kölcsey. At the same time, a gym-hall and two more classrooms were added by the support of the county. In 2010, the kindergarten was renovated with the help of the Ministry of Inner Affairs, and in 2011, the panel doctors' office was renovated by the help of the European Union. In 2011, a wholesale and public vegetables and fruit market of is being built in the vicinity of the village by the help of a joint Hungarian-Romanian competition.

Two civil organisations have strengthened in Csengesima during the past five years. Their purpose is keeping the traditions and flourishing the social life of the settlement and Nagygéc. In 2011, a community house and a new Catholic chapel are being built with the co-operation of the Csengersimáért Közhasznú Egyesület [Public Association for Csengersima] and the Római Katolikus Egyházközség [Roman Catholic Parish].

The development of the settlement accelerated at the start of the 21st century owing to a wide-ranged social collaboration and the advantages of the live contacts reaching over the frontier.

*Útban a határ felé
În drum spre graniță
On the way toward the frontier*

Köszönetnyilvánítás

A tárgyat a Jósa András Múzeum (Nyíregyháza) gyűjteményéből válogattuk. A kötet fotói Szinyéri Péterné, Takácsné Varga Ágnes, valamint a szerzők készítették. A tárgyakról a felvételeket Toldi Zoltánnak köszönjük! A terepbejárásban részt vett Cseppentő Zoltán, Magyar Andrea, Mohácsi Endre, Svéda Csaba, Szinyéri Péterné, Takácsné Varga Ágnes, Vizler Csaba (Jósa András Múzeum), valamint Fábián László, a Csengeri Helytörténeti Múzeum vezetője. A szöveg lektorálását Németh Péternek köszönjük!

Mulțumiri

Obiectele au fost alese din colecția Muzeului Jósa András (Nyíregyháza). Fotografile volumului au fost făcute de Péterné Szinyéri, Ágnes Takácsná Varga, respectiv de autori. Mulțumiri lui Zoltán Toldi pentru fotografile obiectelor! La perieghieze arheologice au participat: Zoltán Cseppentő, Andrea Magyar, Endre Mohácsi, Csaba Svéda, Péterné Szinyéri, Ágnes Takácsná Varga, Csaba Vizler (Muzeul Jósa András), respectiv László Fábián, directorul Muzeului de istorie locală din Csenger. Mulțumiri d-lui Péter Németh pentru lectorarea textului!

Acknowledgement

The objects were selected from the collection of the Jósa András Museum (Nyíregyháza). Photos: Péterné Szinyéri, Ágnes Takácsná Varga and the authors. Photos of the objects: Zoltán Toldi, Zoltán Cseppentő, Andrea Magyar, Endre Mohácsi, Csaba Svéda, Péterné Szinyéri, Ágnes Takácsná Varga, Csaba Vizler (Jósa András Museum) and László Fábián (curator of Museum of Local History, Csenger) took part in the field walking. Reader: Péter Németh.

Irodalom – Bibiografie – References

Balogh Elemér: Syma-Csengersima település és a helyi Református Egyház története. (*Istoria așezării Syma-Csengersima și a bisericii reformate locale.*) H.n. 2006. (Kézirat)

Juan Cabello: A csengersimai református templom kutatása. [Erforschung der reformierten Kirche von Csengersima. (*Cercetarea bisericii reformate din Csengersima.*)] A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve XLIII. (2001) 389–408.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betürendben körülmenyesen leíratik I–IV. (*Dicționar geografic alfabetic al tuturor localităților din Ungaria I–IV.*) Pesten 1851. Nyomtatott Kozma Vazulnál. (Reprint)

Robert Gindele – Eszter Istvánovits: Die römerzeitliche Siedlung von Csengersima-Petea. [Rezumat. Kivonat.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

Kiss Kálmán: A Szatmári Református Egyházmegye története. (*Istoria bisericiei reformate din Sătmar.*) Kecskeméten, nyomtatott Tóth Lászlónál. 1878.

Központi Statisztikai Hivatal. 1990. évi népszámlálás 18. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye adatai. (*Recensământul din anul 1990, vol. 18. Date din județul Szabolcs-Szatmár-Bereg.*) Budapest, 1992.

Kuknyó János: Árvíz a Szamos völgyében. (Emlékezés évszázadunk legnagyobb árvízkatasztrófájára.) (*Inundațiile de pe valea Someșului. Amintiri despre cele mai mari inundații din secolul nostru.*) In: Szamosközi tanulmányok. Szerk. Mező András. Fehérgyarmat, 1988. 203–220.

Mező András – Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. (*Dicționarul istorico-etimologic al localităților din județul Szabolcs-Szatmár.*) Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya. Nyíregyháza, 1972.

Magyarország kistájainak katasztere I–II. (*Evidența microregiunilor din Ungaria.*) Szerk. Dr. Marosi Sándor és Dr. Somogyi Sándor. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet. Budapest, 1990.

Magyarország műemléki topográfiája. X. kötet. (*Topografia monumentelor arhitecturale din Ungaria.*) Szerk. Dercsényi Dezső. Szabolcs-Szatmár megye műemlékei. Szerk. Entz Géza. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1986.

Németh Péter: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig.

Așezările comitatului medieval Satu Mare pâna la începutul secolului al XV-lea. A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 60. Nyíregyháza, 2008.

Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye. (*Comitatele și orașele Ungariei. Comitatul Satu Mare.*) Szerk. Borovszky Samu. Budapest. É.n.

Liviu Marta: The Late Bronze Age Settlements of Petea–Csengersima. [Așezările din epoca bronzului de la Petea–Csengersima. Petea–Csengersima későbronzkori települései.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

Mizser Lajos: Szatmár vármegye Pesty Frigyes 1864-66. évi Helynévtárában. (*Comitatul Satu Mare în dicționarul toponimic din anii 1864-66 a lui Pesty Frigyes.*) A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának kiadványai. II. Közlemények, 24. Nyíregyháza, 2001.

„Nagy Atyáinknak is az Attyaik szerzették...” A Szatmári református egyházmegye egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1808/1809. (*Protocoalele vizitațiilor bisericii reformată 1808/1809.*) Sajtó alá rendezte, szerkesztette és a bevezetőt írta: Szabadi István. Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani XIII. Debrecen, 2006.

Dan Pop: The Middle Bronze Age Settlement of Petea–Csengersima. [Abstract in Romanian and Hungarian.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

Szakács Béla Zsolt: Csengersima, református templom. In: Középkori egyházi építészet Szatmárból. (*Biserica reformată din Csengersima.*) Középkori templomok útja Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyékben. Szerk. Kollár Tibor. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat. Nyíregyháza, 2011. 256–260.

Patay Pál: Szatmári harangok. [Szatmárer Glocken. (*Clopote sătmărene.*)] A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve XXXIX–XL. (1997–1998) 361–412.

Szirmay Antal: Szathmár vármegye fekvése, történetei, és polgári esmérete. (*Descrierea comitatului Satu Mare.*) Írta és kiadta Szirmai Szirmay Antal, császári ’s királyi apostoli felség udvari tanátsossa, több vármegyék’ törvényszékbeli birája, és ’a költésben ’s vers szerzésben koszorús. I-II. Budán, a Magyar királyi Universitas’ betüivel. 1810.

**Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi
az Európai Unió hivatalos álláspontját.**

www.huro-cbc.eu

www.hungary-romania-cbc.eu